CSERES TIBOR

Rokonkereső

(filmtörténet)

Kőrösi Csoma Sándor (= Szkander bég)
Reguly Antal és Vámbéry
Ármin (= Hadzsi Resid) emlékének

I.

ESZKÖZÖK

Fekete szoba. Éjszínű. Életszínű csak a négy kéz meg a két hang. A közbeszólások valamivel halványabbak. A tárgyak viszont ragyognak.

1. HANG: Ez a fésű. Puszpánggyökérből faragták a szentéletű férfiak. Rugalmasabb és keményebb a vasnál.

2. HANG: A férget kiszedi a hajból?

1. HANG: A dervis eszközei csak a szent kő érintése után viselik az áldást. Ezek a tárgyak mind jártak Mekkában. Ez az olvasó már többször is. Kilencvenkilenc szem van rajta.

2. HANG: Allah 99 erénye tartozik hozzá. Egy szemhez egy erény.

1. HANG: Csont. Talán elefántcsont. Ez meg a fejsze. A dervis ezzel darabolja fel ebédjét, vacsoráját, tüzelőjét.

2. HANG: És ellenségét?

1. HANG: Helye az öveden van, hurkon, nyelivel lefelé. Így.

HANGOK: Az ellenséget kérdezte. A dervisnek nincs ellensége. Már hogyne volna. De mennyire hogy van. Jó ez a kis szekerce!

1. HANG: Ez meg a bot. A nyele félhold. Támaszkodhatsz rá. Nem törik el. Nem is hajlik. És védekezhetsz vele. Ha tigris, ha kutya támad. Fogd!

2. HANG: Tegnap mondtad, hadzsi, hogy a vándorló dervis a kutya tíz tulajdonságát hordozza magában.

1. HANG: A te kutyád meg az idegen kutya, az kettő. Fogd.

2. HANG: De nekem van már botom.

Egy magyar fokost nyújt át a kéz.

2. HANG: Nagyon megszokta a kezem a fogását.
1. HANG: Miféle bot ez?
2. HANG: Gyermekkoromból hoztam. Fokos a neve. És ha akarom, a félholdat is megtalálhatom itt a markolatában.
1. HANG *(Halkan)*: Fokosz... fokosz... Na jó, nem bánom. Ha kérdik, feleld, hogy a fokoszod is látta Mekkát. S ez itt a tál. Kemény, mint a kókusz. Mert az is. Kókusz. Akármilyen forró az étel, bírja a tenyered.
2. HANG: Könnyen elmoshatom.
1. HANG: Tessék. És végül a vakaró. Ez is valami erős erdei fából készült.
2. HANG: S mint a kéz ujjai. Hátamat vakarjam vele?
1. HANG: Mindenütt, ahol a férget nem éred utol!
2. HANG: Nekem nincsen férgem.
1. HANG: Majd lesz. Ne félj.
2. HANG: A szentelt puszpángfésűmmel én minden reggel kifésülöm a fejemből a férget.
1. HANG: Lesz neked tetűd is, bolhád is. És lesz úgy, hogy egy hétig nem tekered le fejedről a turbánt. És álmodban érzed, hogy nyüzsögnek.
2. HANG: Add ide hát. Vegyem magamra. De a kutya tíz tulajdonságával nem tudok mit kezdeni. Pedig igazi dervis szeretnék lenni. Hidd el nekem, Hadzsi!
1. HANG: Tanuld meg, effendi. Hogy is szól a tanítás, fiúk?
3. HANG: A kutya mindig éhes.
ÚJ HANG: És éjjel mindig álmatlan.

Szellő tör be a fekete sátorba. Előbb Resid* arcát világítja meg a fény, aztán Hadzsi Bilált. Resid csodálkozik — ez új neki. Bilál bölcsen mosolyog.

5. HANG: A kutya el nem hagyja urát.
3. HANG: Inkább kívánságát hagyja el.
4. HANG: Mindig messzi ül le az asztaltól.
5. HANG: És úgy tesz, mintha nem ismerne hazát.
RESID: De hiszen a kutya ismeri a hazát.
BILÁL: Csak házat ismer, gazdája házát.
3. HANG: S a kutya nem hágy örökséget.
4. HANG: S legyen olyan a dervis is, érje be a legrosszabb hellyel.
5. HANG: A verés után is fogadja el a kenyeret.

Elhallgatnak. Resid kérdően Bilálra néz. Bilál bölcsen behunyja szemét — mintha olvasóját morzsolgatná.

RESID: S a tizedik?
HANGOK: Ha urát kíséri, ne emlékezzék az elhagyott helyre.
BILÁL: Ámen.
RESID: Ne emlékezzék az elhagyott helyre?

---

* A család, amelyben Vámbéry nyelvtanárként élt Konstantinápolyban, sehogyan sem tudta kimondani az ő magyar nevét. Ezért gazdája könnyen kimondható nevet adott neki: *Resid*, azaz derék, becsületes. Keleti tartózkodása és utazásai során Vámbéry ezt a nevet használta. Útiokmányait is arra a névre íratta.

TÁNCPRÓBA

Sivatag ég, sivatag föld. A napot csak homokfelhő fátyolozza, s mert már alkonyodik, a szálló, finom homok fölött megszínesedik, izzása pirulni kezd. A nappal szemben, északkeleten, távoli hegyek sötétlenek.

Hitvány oázis mélyén csöppnyi kút. Néhány sínylődő fa bólogat a víz körül. Talán datolyapálmák. Ennek azonban semmi jelentősége, mert minden hitvány itt és alig élő. Ablaktalan sárhajlékból halálát régen túlélt agg botorkál elő. Gyér, ősz haja fésületlen, ruházata kolduscondra. Közel egy kőhalom, rajta emberállította kőoszlop, oda tart a vén, felmászik, kezét homlokához emeli, maga is emelkedni próbál, kiegyenesíti derekát, körbe kémleli a tájat. Kissé balra a nap ragyogásából karaván hámlik ki.

A vaksi öreg hunyorgó szemében elébb csak barna hangyák látszanak, de a táguló pupillába, mint távcsőbe a messzi égitestek, egy-egy pillanatra megnövekszenek, megvilágosodnak, közel ugranak a karaván élén erre imbolygó arcok.

Két arc, a homlokot útiturbán takarja.

Kéz le! Tenyér le, a condra mellé!

A koldus-vén lekászálódik a kőhalomról. Lassan, nem siet. Arca nyugodt. Aszalt keze ujjaival fésülni kezdi haját, s maga is görnyedve törpévé aszalódik, hogy beférjen a domború sárhajlék egérlikán.

*

Szemben a kőhalommal a két arc.

Resid és Bilál törökülésben.

Az emberállította kő tövén odafent a molla. Turbánja mutatja, a friss, fehér gyolcs pappá tekerte a vén arcot, s bár a ruházat nem változott, az ősz hajak tüntén — méltóságos a távolba révedő tekintet.

Gajdol valamit a molla. Fejhangon. Odagyűlnek a dervisek, körbeülik. Hallgatják. Egy bátor vele dúdol, egy még bátrabb koboza húrjába penget.

RESID: Itt él egymagában? A homokban!
BILÁL: Kerüld a világot, valamint a ragadozó állatot kerülöd.
RESID: De hiszen várt ránk, friss a turbánja.
BILÁL: A Szent sírját őrzi.
RESID: Ki ez a Szent?
BILÁL: Nem tudom. Nem a név fontos.

A molla most már nem énekel, a körbenülők folytatják, amit ő elkezdett, és a húros hangszer élénkíti az egyre elkanyarogni szándékozó dallamot. Motor ez a hangszer, belevonja, belekényszeríti saját sebességébe a dúdolókat!

Az ülő derviseket meghimbálja a ritmus, de amint a pengetés sebessége a húrokon eléri a talp alá való sebességet, egy vékony férfi középre szökken.

TÁNCOLÓ: Ja hu! Ja hakk! Lá iláha illállaha!

Lassan kering; inkább látvány még, mint követésre ingerlő példa.

Resid arca csodálkozó, mozgékony, európaiasan tükrözi, amit lát s amit gondol.

BILÁL: Arcod mutatja, effendi, amit gondolsz, s még azt is — Allah bocsá' —, amit érzel.

RESID: Mit tegyek, hadzsi?

BILÁL: Rejtsd el mindkettőt; ha nem tudnám bizonyosan, hogy igazhitű vagy, orcádat tekintve frenginek tarthatnálak. Vigyázz, nem mindenki ösmeri bölcsességedet, s jártasságodat a Koránban.

Míg hadzsi Bilál szól, Resid arca összehúzódik, megmerevedik, bezáródik.

RESID: Megpróbálom, hadzsi.

BILÁL: Igen. Így már jól van.

Újabb táncos szökken be a homokos, kavicsos középre.

TÁNCOLÓK: Ja hu! Ja hakk! Lá iláha illállaha!

BILÁL: A molla reád figyel, effendi.

Resid arca meg sem rebben, sőt farkasszemet néz a vén pappal, és győz. A molla lecsukja szemét, majd a távolba mered (Mekka felé?), s amint énekelve, recitálva megszólal az éneklés, meg a húros zenekíséret elhalkul.

MOLLA:

Nem származom se keletről, se nyugatról,
Se szárazföldi nem vagyok, se tengerjáró,
Se zend, se Krisztus-követő, se Mózes-hitű.
Még tűzimádó sem, és moszlim sem. Insallah.

Hogy elhallgat, a táncosok (most már hárman) a zenével együtt megszilajodnak.

BILÁL: Ismeretlen világba visznek ezek a versek.

RESID *(ajka alig mozdul, csak szomszédja hallja):*

Sem a teremtett világ természetéből,
Sem az örvénylő ég magasából,
Sem sívó porból, sem eleven vízből,
És levegőből sem és tűzből sem.

TÁNCOLÓK: Ja hu! Ja hakk! Lá iláha, illállaha!

Amint nyitja vagy csukja pilláit a molla, halkul a muzsika.

MOLLA: Sem a teremtett világ természetéből, sem az örvénylő ég magasából . . .

Arca mozdítása nélkül szomszédjára tapad Bilál szeme.

Bilál Resid füléhez hajol, neki nem kell ügyelnie magára, őt nem leplezhetik le.

BILÁL: Nem tudtam, hogy ilyen mélyre avattad magadat tanainkba, mielőtt hozzánk szegődtél.

RESID: A könyvek! Hadzsi. És gyakoroltam szufihoz méltóan a dervisek állandó böjtjét is.

BILÁL: Vigyázz, Resid! Aki állandóan böjtöl, nem teljesíti a böjtöt.

A húrok és az ének hangjára egymás után ugornak be a dervisek a táncrögtönzött porondjára. A legrégibb kerengőn már jelentkeznek a fáradás jelei: szeme fehére villan, szája szögletén hab üt ki.

TÁNCOLÓK: Ja hu! Ja hakk! Lá ilaha, illálaha!
MOLLA:

Sem a végtelen mennyhez, sem a véges ponthoz,
Sem a léthez, sem a nemléthez,
Sem az innenső, sem a túlsó világhoz,
Sem a paradicsomhoz, sem a pokolhoz nem tartozom.
Sem Ádámtól, sem Évától, nem születtem.
Helyem a helynélküliség, jelem a jeltelenség,
Se testem, se lelkem! Én az egyetlentől származom.
Távozzon tőlem a kétféleség, én egynek látom a két világot.

Az ének őrjöngve belevág, a táncolók talpa alól lobbanva felhődzik a finom homok.

BILÁL: Sose hallottam, de a mi hitünk záloga benne!

RESID: Igen: ez a hagyomány maga, de ezek a tebrizi Shamszi költő szavai.

BILÁL: A hagyomány halhatatlan, a magyarázás változhat.

Már valamennyi dervis táncba vetette magát. A molla fél szeme kettőjükön.

BILÁL: Megyek én is, velük együtt semmisülni meg! Bölcsességed óvjon.

Resid szeme rebben; kétértelmű a tanács, ülve marad. A vad táncban a félájulat mezsgyéjén alig lehet megkülönböztetni a magukban külön-külön kerengőket. Már a molla csillapító jelére sem figyelnek; ha énekébe kezd, csak teljes hangerővel, s a legmagasabb regiszterben érvényesülhet.

MOLLA:

Egyet keresek, egyet tudok, egyet látok, egyet hívok!
Ő, ő, ő! Kívüle nincs más! Ő, ő, ő!
Én vagyok ő! Ő vagyok én!!
Semmi más nincs kívüle!!!
Rajtam kívül senki más!!!

Kitágult szemei oly fenyegetőek, megmozdítják Residet:

RESID: Ja hu! Ja hakk! Lá iláha, illállaha!

Személytelenül befogadja a viharzó hullámzás.

TÁNCOSOK: Ja hu! Ja hakk! Lá iláha, illállaha!

Néhány kör, néhány fordulás után levegőért kapkod Resid. Homloka kigyöngyözik. Turbánja alól verejtékpatakok indulnak. A többiek extatikusan és látszólag könnyedén pörögnek-forognak. Resid figyeli is őket. És úgy látja (vagy talán úgy érzi), mindenki őreá sandít, és minél nehezebben esik a tánc, annál inkább tapadnak őrá a szemek, még a szent kő tövén dünnyögő vén pap is félig hunyt pillái alól azt lesi: Csak nem frengi ez a fura dervis? Hiszen ez még a táncot se bírja! S talán nem is tudja! Minden erőt bele — gondolja Resid —, száján mosoly.

RESID: Minden erőt bele!

S a sürgése, sergése, forgása egy pillanatra vagy egy percre vadabb, szilajabb, mint társaié, akik már szellemkönnyen keringenek önlelkük ölelésében,

s ami vadság maradt csapongó mozgásukban, az inkább-inkább a cafatos ruhák lobogása a testük, a testek mintha fáradás nélkül végeznék tovább a kimért köröket.

És ekkor Resid a forgatag közepére omlik. S ott marad hanyatt, tátogva, egyedül. Mint partra vetett hal, akitől elúsznak, akit körbeúsznak társai.

Mert a tánc a puszta látványtól nem tud megállni. Bilál fékezi magát elsőnek, s int a táncosoknak: tágítsák a kört — táguljanak, ha nem bírnak megcsillapodni. Ha pedig magukhoz tértek — társuk veszedelme láttán, és állni van erejük, talpon, ingadozás nélkül megállni, jöjjenek és segítsenek. Akad is vagy kettő, ki Residet megemeli, s míg Bilál az ájult fejét tartja, odaviszik a csöpp kút mellé, hátha akad a vályúban egy-két maroknyi, merítésnyi víz. Akad.

Kinyílik Resid szeme, de attól még inkább hasonlít a levegő után kapkodó fuldokló halra.

BILÁL: Most szídd be a levegőt, sok, sok levegőt! Még, még és még. Be a horpaszt! Tartsd így!

S hogy a levegőt ki ne bocsássa, a hallott parancs ellenére az ájult, jobb kezével betapasztja száját Bilál, s befogja két ujjal orrlikait is.

BILÁL: Lassan ki a levegőt!

A két orrlikat felszabadítja, s azon nagy riadalommal — sivítva tör ki a beszorított lélegzet.

Teljes, mélyen ájult levegőtlenségében parancs a fődervis kiáltása.

BILÁL: Levegőt, levegőt mindenüvé. Így, így, így. Most szorítsd fel! Most lassan ki!

Négyszer-ötször megismétlődik a parancs. Resid szeme kinyílik.

RESID: Meghaltam?

BILÁL: Most születsz újjá!

RESID: Többet tudok ezután?

BILÁL: Ezt többet nem szabad csinálnod!

RESID: De én veletek akarok menni!

BILÁL: A hegyeken túl megölik az idegent!

RESID: Az én dolgom a hegyeken túl van!

BILÁL: Már én sem tudom, ki vagy, effendi.

RESID: Dervis vagyok! Szufi! Érted? Tudnom kell mindent!

Bilál bólint, meghajtja magát.

A HATÁRON

Hegyszorosban keskeny út — sorompóval: sivatagi őrállomás a perzsa határon. Feltorlódott karaván, vizsgálatra vár. Néma, ijedt, várakozó tömeg. A karaván mellett — fel és alá — katonák s vámosok taksálják az utasokat. Három tiszt, fezben, félig európai egyenruhában. Szakállasok. Egy markáns orrú, két szöghajú, sápadt és piros. Láthatóan örülnek a dús teverakományok-

nak. A kolduló dervisek csapatánál némi tisztelettel, de fintorral állnak meg egy pillanatra. Kettő közül az alacsonyabbik, a sápadt le-lemaradozik és halkan odaszól egyik-másik turbánoshoz:

BILÁL: Mekkából jövünk, a szent kába kő szegény zarándokai.
SÁPADT: Hasis?

Egyetlen szóból is megérteni, idegenes a hangsúlya, nem perzsa, de nem is török. Távolodik.

SÁPADT: Hasis?

A kereskedők tagadólag bólintanak. Ha végig is futtattuk szemünket a rendetlen, fegyelmezett sorban várakozó karaván hosszán, Resid szemével tettük. A dervisek csapatában ott áll ő, Bilál mellett, s a táncból már ismerős arcok körében.

BILÁL: Ha szállítanak is ópiumot, majd éppen ennek vallják be!

Szemérmesen földre sütik szemüket a kereskedők. A tiszt káromkodást mormol.

SÁPADT: Az anyátok istenit.

Távolabb, túl a kereskedőkön a szamaras, rongyos csoporton fennakadnak a vámosok. Egy véletlen mozdulat aranyat talált.

FEKETE TISZT: Hová csempészitek ezt a drágaságot, ti gazemberek!?
PERZSA FIÚ: Nem vagyunk gazemberek! Apánkat, elrablott bátyánkat akarjuk kiváltani a rabságból. Egész rokonságunk mindent eladott, vagyonát ezekben a zacskókban őrizzük. Koldusként fogunk visszatérni, de mieinkkel, ha Allah segít.
TOPRONGYOS: Nekem meg négy leányomat rabolták el. Sahib, őket váltom ki. *(Mutatja a tömött, kicsi zacskót.)*
FEKETE TISZT: Szépek voltak? Mi? Haha! Szépek, ugye? Azoknak már jó dolguk van. Díszes háremben. Mindennap húst kapnak! Haha! Kár igyekezned.
PIROS ARCÚ: Tartsátok meg a pénzeteket.
SÁPADT *(a nyomukban)*: Hasis? Hasis?

Így távolodnak és erősen figyelni kell, fülelni, hogy mindent halljanak, értsenek; mert minden fontos lehet.

BILÁL: Ne forgasd a fejedet, Resid effendi. Egy dervis soha nem kíváncsi. S ha kíváncsi is, nem mutatja.
RESID: Igazad van, hadzsi! Ismét igazad van: még nem tudok uralkodni a mozdulataimon. Ha megfeledkezem magamról, a kezem meg az arcom elkezd mozogni, játszani; nem mindig tudják a testrészeim, hogy dervis vagyok.
BILÁL: Tökéletes dervis vagy. Csak a kíváncsiság lángra gyújtott.

Jönnek visszafelé a tisztek, most hosszasan megállnak a zarándokok mellett.

FEKETE TISZT: Ha százszor Mekkából jöttök is, meg kell fizetnetek a vámot, hé!

Hadzsi Bilál tisztelettel, de elszántan tiltakozva a tiszt felé fordul!

BILÁL: Ezt mondták a másik határon is. Ott is tiltakoztunk Allah szent nevében. Ott is megfizettük a szent útért a díjat, ott is mondtuk, hogy igazságtalan. Mert szunniták vagyunk? Mert nem vagyunk sziiták. De most már akárhogy is határoztok, nem fizetünk: nincsen aranyunk, és ha úgy akarjátok, rabszolgaként egy közülünk itt marad, amíg a szultán üzen nektek, utunk igaz voltáról.

PIROS TISZT: Mindenki fizet, nemcsak a szunniták!

FEKETE TISZT: Itt kell fizetnetek, ahol távoztok, és nem ott! És nagyon fel van a nyelved vágva, kutya szunnita, mert tudod, hogy mi nem tartunk rabszolgát! Nincs kedvünk rabságba vetni a te bandádat! Itt kell fizetni! Hallod? Ahol az országot, Perzsiát elhagyjátok!

BILÁL: Nincs több aranyunk. Mi hadzsik vagyunk. Allah fizet helyettünk!

PIROS TISZT: Magad alatt vágod a fát.

SÁPADT: Akkor mindnyájan itt maradtok! Seggetekre verünk.

BILÁL: Jól értettem? — fordul Residhez hadzsi Bilál. — Gyöngén beszélem a perzsa nyelvet — fizetnünk kell?, az lehetetlen. Az egyik fáról beszél, a másik meg valami egyébről. Mi az? Nem értem.

RESID: Jól értetted, hadzsi. De ha megengeded, még én is beszélek majd velük. Ha meg nem másítják szándékukat közben. Azt sejtem, értek majd a nyelvükön.

A perzsa tiszt azt vélte, őt szidják, visszakiáltott.

FEKETE TISZT: Szunnita disznók, kitépetem a nyelveteket!

Azt már tudta Resid, erre sem perzsául, sem törökül nem szabad felelni. S hogy látta az ő megalázott hallgatásukat, az alacsony szöghajú tiszt is felemelte fenyegető ujját.

SÁPADT: Radai rosseb a pofátokba! Aggyatok hasist, és menjetek a kénköves pokolba!

PIROS TISZT: Hallgass, Laci! Ne feledkezz meg magadról!

Resid szeme örömtelien, biztonságosan csillant. Akik eközben a vámot, a sápot lefizették, odább mehettek a forrás köré, a hűsre. Akik szerencséjükre (a vak sorsra) vártak, azokat az őrállomás mögött egy zárt udvarba terelték. Nem tetszett ez a derviseknek, Residnek végképpen nem. Hisz valósággal rabokként bántak velük. Egy kicsit várt Resid, aztán bátran megindult a kerítés őrzött kapuja, s azon túl a laktanyaépület felé. Hadzsi Bilál vissza akarta tartani.

BILÁL: Veszedelmedbe mégy, effendi. Nézd a fegyveres őröket! Ezek nem ismernek tréfát. Ezek előtt hallgatni kell. S lehet, hogy megunják az igazságunkat. S elengednek. A mi utunk a türelem ösvénye.

RESID: Nem félek és ne félts. Itt nem maradhatunk.

A kapuhoz állított őr úgy meglepődik, mintha káprázznék a szeme. Kiengedi Residet. S ő megindul a laktanyaépület, a parancsnokság felé. De már megelőzték. A fal árnyékában alig fátyolozott nők várakoztak. A karaván ból valók, a karaván hoz csapódott kóborok közül. Csibuktöltő, teafőző asszonyok.

1. NŐ: Vigyél be, hadzsi. Én mindenhez értek.
2. NŐ *(kacéran meglebbenti fátyolát):* Gondolj rám! Ha majd teát főzök, én sem feledkezem meg rólad!

Resid azonban ügyet sem vetett rájuk. Amint benyitott, vagy négy nőt már bent talált, kettő kacarászott már a fekete tiszt körül, aki alacsony székében ült, félig sziíta módon, félig európaiasan. (Sátor és palota keveréke ez a szoba — kopott és hivalkodó.) Dühösen Residre pillant, ő azonban orcátlanul elkezdi mondani az ülőimát:

RESID:

„Allah, urunk, engedd, hogy megáldott helyre üljünk,
mert valóban te vagy a legjobb szállásadó."

Amíg az imát mondja, nem tiltakozhatik a perzsa tiszt, de az ima fogytán újra magához ölelve a két nőt, gúnyosan csendes, de kemény szóval kinyilatkoztatja:

FEKETE TISZT: A vámot úgysem engedjük el, hadzsi. Akármilyen szépen fújod az imákat! Allah is csak akkor bocsát tovább benneteket, ha fizettek.

S tovább nem is igen foglalkozik Residdel, a nővel bajlódik.

FEKETE TISZT: Azt állítod, olyasmit tudsz, amit senki más nő nem tud? No, lássam!
NŐ: Úhüm — (és kuncog, szemével Residre vág, hogy őelőtte nem mutat semmit).

Elcsodálkozik Resid, elszomorodik, elfordul, de nem kifelé indul, hanem egy ajtóval beljebb, ahol a két nem perzsa tiszt tanyázik.
Tetővilágítás. Heverőn, hanyatt a hasiskutató tiszt.
Társa csitítja.

PIROS ARCÚ: Abba kell hagynod, Laci! Belepusztulsz!
LACI: Megőrülök, ha nem kapok hasist! Nézd! Ezt a bandität, ő, ő hoz nekem hasist.
PIROS ARCÚ: Mit akarja kérem itten? Távozás! Azonnal távozás!
RESID *(mélyen meghajtja magát):* Arra kérem, nagyjóuram, szóljon néhány jó szót a szegény hadzsik igaza mellett! Társaim valamennyien igazi, Mekkát járt zarándok hivők, s a perzsa sah rendeletbe adta, hogy aki a szent kőhöz igyekszik, s aki onnan jő, az minden vámolástól és minden zaklatástól mentesül.
LACI: Hallod, Jenő? Hiszen ez magyarul beszél!
JENŐ: Van fülem! Hadzsi! Lehetséges, hogy te magyar vagy?
RESID: Lehetséges. Természetesen.
JENŐ: Egyáltalán nem természetes. Mi az istennyilát keresel itt a világ végén, a végtelen sivatagok kapujában?
RESID: A magyarok őshazáját.
JENŐ: Itt?
RESID: Nem éppen itt. Errefelé.
JENŐ: Miről tudtad, hogy magyarok vagyunk?
RESID: A radai rossebről.

Laci feltápászkodik, maga elé tolt mutatóujjal Residre támad.

LACI: Csoma Sándor vagy? Kőrösről?
RESID: Az ő útját járom!
LACI: Szerencséd, hogy nem hazudtál, mert már Enyeden azt tanultuk, hogy meghalt. Tibetben.
RESID: Az őshazát kereste.
LACI: Rossz helyen!
RESID: Tovább akart menni. Erre is járt.
JENŐ: Erre?
RESID: Könyvtárakat, könyveket keresett, s bennük az útmutatást eleinkről.
JENŐ: Erre?
RESID: Khivában! Bokkharában! Szamarkandban.
JENŐ: Csak hallom, s a hátam borsódzik, annyi rémséget hallottam ezekről a türk rabló városokról.
LACI: Azt is rebesgették, hogy Csoma az angoloknak kémkedett.
RESID: Nem volt kém. Szótárt írt, nyelvtant írt!
JENŐ: Ne menj a turkománok közé, barátom! Európai ember még nem tért meg erről felől.
RESID: Megtanultam mindent, hogy kedvükbe járjak. Vallásukat, nyelvüket. A szokásaikat.
JENŐ: Az szent, perzsául is jobban tudsz nálunk. Ülj le, testvér.
RESID: Csekélység. A gondolkodásukat kell érteni.

Megkerülte a szobát, aztán lecsap:

LACI: Hasis van nálad?
RESID: Nincs.
LACI: Akkor dervis sem vagy. Tehát hazudsz.
RESID: Ebben az egyben alakoskodnom kell.
LACI: Biztos, hadzsi sem vagy.
RESID: Az sem. De mindent tudok, amit ők. Még többet is. Éppen hogy Mekkában nem jártam. Merthogy törökül jobban tudok, mint arabul.
LACI: Sem hasist nem tartasz, sem török, sem perzsa, sem turkomán, sem arab nem vagy! Sem dervis, sem hadzsi! Mi vagy hát?
RESID: Mondtam már! Magyar vagyok.
LACI: A kémek mind hordanak magukkal hasist vagy mákonyt.
RESID: Én nem hordok.
LACI: Kinek kémkedel?
RESID: A magyaroknak.
JENŐ: És mi a cél?
RESID: Megtalálni a rokonokat.
LACI: Az oroszok ellen?
RESID: Nem. Senki ellen.
JENŐ: Mégis, kinek az érdeke?
RESID: A jövőé. A miénk. A nemzeteknek életszükségök, hogy keressenek magukban oly pontot, honnan hírszomjuk kielégítést nyerjen. Ha ezt nem nyújthat a jelen, megadja a múlt. Mikor Kőrösink életpályát választa, akkor a magyar sajátságos szeszéllyel, nem a gyakorlati élet mezején, vagy krónikai lapjain, nem végre magukban a honalapítókban, hanem azon ázsiai ősökben keresé büszkeséget...

Laci odatántotorog Residhez, fejére teszi kezét, arcába néz, s anélkül, hogy háborítaná vagy megakasztaná beszédében, kemény kézzel elfordítja fejét, hogy arcélét szemlélhesse.

LACI: Te nem vagy magyar... te székely vagy.

Resid hallgat, nem válaszol, visszaforgatja fejét.

RESID: Székely és magyar az egy.

Laci megöleli.

LACI: Földim. Isten éltessen!
JENŐ: S ha megtalálod őket? Velük maradsz?
RESID: Egy ideig. Aztán hazamegyek és elbeszélek mindent.
JENŐ: Ha visszajönnél, erre gyere. Én is meg akarom hallgatni, találkoztál-e a rokonokkal. És... talán veled megyek... haza.
LACI: Tudom, hogy van nálad hasis. Csak egy nyelést adj.
RESID: Sajnálom, földi.
LACI: Ne sajnálj! A földit nem sajnálni kell. Hasist kell neki adni, hogy meg ne bolonduljon. Hogy szomjan ne pusztuljon. Milyen magyar vagy te, ha a másik magyartól a messzi idegenben még a szemernyi boldogságot is sajnálod. Térden állva könyörgök.
JENŐ: Ezt ne csináld, Laci!
LACI: Miért? Hiszen ő is magyar, ismernie kell a másik magyar nyomorúságát. Vagy lehet, hogy mégsem vagy magyar? Mikor jártál otthon?
RESID: Fél éve.
LACI: A királyt mikor öltétek meg?
RESID: A királyt? Nem öltük meg.
LACI: Jó, jó. A mostanit, de az előbbit, aki császár is volt!
RESID: Melyiket?
LACI: Azt a... Ferenc Józsefet!
RESID: Még azt sem öltük meg.
LACI: Az a gyilkos még él?
RESID: Még fiatalember.
LACI: Gyávák vagytok, gyáva népség! Ne is lássak magyart. Nem kell az ópiumotok. A hasist se fogadnám el tőled!
RESID: Lehet, hogy csakugyan élhetetlenek vagyunk, de azt a Ferenc Józsefet nagyon őrzik ám.
LACI: Te megvetsz engem, mert hasist szívok?
RESID: Eszembe sem jut.
LACI: Sajnálsz?
RESID: Talán igen.
LACI: Agyonverlek, ha százszor magyar vagy is! Nem félsz tőlem?
RESID: Nem.
LACI: Valld be, eszedbe sem jutott, hogy megöld a gyilkos királyt.
RESID: Bevallom, nem is gondoltam rá.
LACI: Hát mit gondoltál, te! Te!
RESID: Hogy megkeresem a rokonokat.
LACI: S hogy engem sajnálj! Teremtő isten, hát nincs az egész karaván ban senki, aki hasiscsempészéssel foglalkozik?
RESID: De, azt hiszem egy afgán, bizonyos Muhammed! Ő maga is szívja.

Laci szeme ragyogni kezd. Keze remeg, kapkod ide-oda, ruhadarabjai után. Zubbonyt ölt, fezt csap a fejébe.

LACI: Köszönöm, testvér, köszönöm, tudtam, hogy segíteni fogsz.

És elrohanna, de ekkor egy csupaszőr, szikraszemű férfi lép be mély meghajlással.

MUHAMMED: Afgán kereskedő vagyok. Sahib Abu Bekr Muhammed a nevem.

Laci teljes, hirtelen lendülettel kivonszolja, de az afgán szeme már lefényképezte Residet, Jenőt, Lacit — együtt. A józan magyar tiszt zavarban van.

JENŐ: Kossuth? Mit csinál mostanában. Én még Isztambulban láttam, amikor hajóra szállt. Megkönnyeztük. Hol van? Mit csinál?
RESID: Olaszországban, várja, hogy harcolhasson.
JENŐ: Ezt jólesik hallanom.
RESID: Látod, tudok valami hasznosat is mondani neked.
JENŐ: Garibaldi a barátja még?
RESID: Az.
JENŐ: Ha ők igazán összefognak! Vele fog harcolni?
RESID: Vele. De lehet, hogy előbb megvív egy háborút szövetségben a királylyal meg a császárral. A francia császárral meg az olaszok királyával.
JENŐ: Ezt nem értem. Egy császárral és egy királlyal fog össze? Ki ellen?

Nyílik az ajtó, s az afgán Muhammed lép be hívatlanul, nagyon alázatosan. Szeme jár, mint a vércse.

MUHAMMED: A másik sahib elájult a forrásnál.
JENŐ: Micsoda? Azonnal fuss az orvosért!
MUHAMMED: Már szóltam. Muhammed tudja, az effendikkel akármi baj van, először az orvosnak szól!

Jenő kirohan, hogy barátját, bajtársát mentse. Néhány pillanatra együtt maradnak ők ketten a karavánból.

MUHAMMED: Nehéz útunk lesz, hadzsi! A forró sivatagi vihart mindig megsínyli a karaván. Persze a derviseknek könnyű, őket jobban segíti Allah. Felkészültél az útra, effendi? Vannak bizonyos gyógyszereim.

A hang alattomos, a pillantás fürkésző.

RESID: Szegény hadzsi vagyok. Nincs pénzem semmiféle szerekre. És effendi sem vagyok. És van még időnk, hogy az útra felkészüljek.
MUHAMMED: Találkozhatunk az úton rablókkal. Bízd rám magad! Holnapután reggel indulunk. Az idő sürget! Gondold meg, hadzsi!

Két katona hordágyon hozza Lacit, Jenő és az orvos segítenek.

DOKTOR: Ezer szerencse, hogy még itt vagyok. Néhány nap múlva felcser kezébe került volna ez a szerencsétlen fiú, és kampec. Egy hánytató, azt hiszem, segít még ezúttal.
RESID: Ha még fel nem szívódott teljesen az átkozott hasis.

DOKTOR: Tessék? Ja, ön az? Már hallottam önről. Meghívom a búcsúvacsorámra. Legyen szerencsém! Remélem, eljön? Barátaim barátja az én barátom.
RESID: Natürlich!
DOKTOR: Ah, ön tud németül is. Hiszen akkor nekem is félig-meddig honfitársam. Le fogom önt beszélni a továbbutazásról!

Közben azonban egy pillanatra sem feledkeznek meg a betegről. Jenő segédkezik, még Residnek is jut egy vizespohár.

DOKTOR: Csúnya állapotban van a barátunk.
JENŐ: Orsova óta búskomor, de amióta Bem apó meghalt, nem bírok vele.

Amit ezután mond Resid, kétértelmű: inkább a leselkedő afgánnak szól, mint bárki másnak.

RESID: Ígérjétek meg, sahibok, hogy a szegény zarándok derviseken nem hajtják be az utasok adóját, hiszen a sahinsah maga rendelkezett így: aki Mekkába igyekszik, vagy a szent kőtől hazafelé tart, szabadon, sarcoltatás nélkül utazhat.

Jenő és a doktor egy pillanatra megütődnek a szertartásos perzsa dikciótól, de észreveszik az okát, s szinte egyszerre váltanak át ők is a kenetes stílusra.

JENŐ: Légy nyugodt, hadzsi, és távozz békével!
DOKTOR: A te kívánságod meghallgattatik.

HONVÁGY

A jurtafalu abban is különbözik a sárból vagy kőből épített falvaktól, hogy sehol nincsen kerítés. Az állatok karámjait a településtől távolabb őrzik a legények.

Minden jurtában egy asszony, s az ivadékai — legalábbis a görgen-turkománoknál.

Egyik jurtából asszonyzokogás hallatszik ki. Jajveszékelés, ismeretlen kiáltozás és megint zokogás.

A többi jurtákból odagyűlnek karon ülő és kézen fogott gyermekeikkel az asszonyok.

1. ASSZONY: Megint a rablott asszony!
2. ASSZONY: Megverte valaki? Mért vonyít?
3. ASSZONY: Elővette a mehetnék.
1. ASSZONY: Mit kajabál?
3. ASSZONY: Fene se érti a bükkfanyelvit.
1. ASSZONY: Temirke! Mit hajtogat anyád?

A többi játszadozó gyermek között egy fekete kucsmás kisfiú: Temirke. Lehet úgy háromévesnyi. Zsebre dugja kezét, amint saját fontosságát érzi. Kissé hetykén vállat von, s öregesen kiválik a gyerekbandából.

2. ASSZONY: Ne kéresd magad, te kis fattyú!
1. ASSZONY: Na, Temirke, mit hajtogat anyád?

TEMIRKE: Ő aztat hajtogat, hogy haza akar menni.

2. ASSZONY: Majd ád neki Hüsszejn. Éngem is elpáholt tennap, mert kifogyott a bóza.

3. ASSZONY: Hajdgult nem bántja. Őhozzá még egy ujjal se nyúlt.

2. ASSZONY: Ez a kis takonypóc is azért olyan peckes, mert nem ismeri az apja pálcáját.

A rét felől lovas közeledik. Temirke eléje fut.

TÖBBEN: Hallgassatok, meggyött Hüsszejn.

Hüsszejn nyeregbe kapja a fekete sapkás kis kölyköt, s úgy érkezik asszonyai elé. Csak akkor veszi észre őket, amikor körülveszik.

HÜSSZEJN: Mi dolgotok itt?

1. ASSZONY: Hajdgul rí, nem tudjuk mért.

Odabent a jurtában a jajveszékelés valóságos siratóénekké fajul.

HAJDGUL: Jaj, ha tudnád édes jó szívemtől elszakadott társam, hogy menynyit gondolok reád s a leánykákra, ugyan mi van velük, élnek-e vagy halnak. Jaj édes szép társam, édes szép nevű, békereső emberem, Temirem, már négy esztendeje, hogy elszakítottak tőled, és még azt se tudom, élsz-e vagy meghaltál, mert ha tudnám, legalább meggyászolnálak. Jaj, édes Temirem, mért nem jössz értem, vagy hogyan menjek én immár meglátni, hogy élsz-e, halsz-e. Ejsze hallottad tán, ha ugyan el nem temettek még, hogy megfiasodtam itten idegenben, de a gyermeket is teutánad Temirnek szólítom, én édes jó emberem. Én meghalok, ha nem láthatlak és ha nem láthatom a leánykákat, és vaj egy napra bár nem láthatom meg a mi kedves falunkat, bizony én meghalok a bánattól.

Hüsszejn hallgatja, leteszi a nyeregből Temirkét, aztán maga lép ki a kengyelből. Egyik asszonynak kezébe adja a kantárszárat, s besiet a jurtába.

1. ASSZONY: Az igaz, ennyire nem jajveszékelt még soha.

A jurta belseje: körben ládák, edények és fekvőhelyek szőnyegekkel. Hajdgul arca csupa könny, ott hever egy szőnyegen, panaszban és sírásban rázkódik szép alakja. És szép alakján a kint csoportosuló asszonyokétól különböző viselete és főkötője. Megrémíti urát.

HÜSSZEJN: Ennyire még nem voltál oda. Ki bántott? Bántott valaki? Meglakol!

Hajdgul összekulcsolja kezét, feltápászkodik, és meghajtja magát az ember előtt.

HAJDGUL: Meghalok én bizony, elemészt engemet a bánat, ha nem látom bár egy órára szülöttem helyét, és nem tudom meg, vajon él-e vagy meghalt-e, akit és akiket én otthon hagytam.

Hüsszejn értetlenül néz, magához vonja a nőt.

HÜSSZEJN: Borzasztó az nekem, hogy egyetlen szavadat sem értem, amikor a keserűség bánt. Csillapodj! Mi bánt, szólj!

HAJDGUL: Jaj, ha tudnád, édes jó szívemtől elszakított társam, mennyit gondolok tereád, édes Temirem, és a lánykákra is.

Hüsszejn elengedi, s az ajtóhoz lép.

HÜSSZEJN: Jere bé, Temirke.

A gyermek beballag, s megáll szülei között, mert az apja kérdőleg néz őreá, s az anyja jajgat. A gyermek előtt nem ismeretlen már ez a helyzet, de várja apja szavát.

HÜSSZEJN: Te értesz anyád nyelvén, Temirke! Hallgasd, mit jajgat, s mondd el nekem a mi közös nyelvünkön.

A kisfiú nem felel rögtön, közelebb lép apjához, aki lehajlik fülével a szóhoz.

TEMIRKE: Mama meghal, ha nem láthat egy óra, szülötte hely, vajon él-e vagy hal-e, aki otthon volt. Édes jó szívem, elszakított társ. Vajon él, vagy hal! Ha nem láthat egy óra szülötte hely, meghal a mama. Ezt jajgat.

Hüsszejn megérti. Felemeli magához Temirkét.

SZAMARAT TEVÉÉRT

A sivatag fátylai homok-porból és szélből keletkeznek. Ha vastag a fátyol, elborítja a fényes napot és behatol a fénytelen ember szemébe, szájába, fülébe, lélegzetébe.

Az ember lóháton, teveháton, szamárháton halad vagy gyalog. Át a fátylakon vagy a ragyogás alatt. A paták, csülkök, bocskorok elmerülnek a forró homokban, s minden lépés arasznyi mély süppedékből emeli ki a lábat, s a vonuló csöndben hallhatóan hull vissza a maroknyi por.

BILÁL: Nem szomjúhozol, Resid?
RESID: De bizony szomjas vagyok nagyon.
BILÁL: Én már alig bírom, pedig eleget próbáltam. Te mit teszel magadban, hogy erős légy?
RESID: Beszélgetek.
BILÁL: Nem mozog a szád!
RESID: Belül beszélgetek. Magamban. Behunyom a szemem és úgy.
BILÁL: Ehhez én nem értek.
RESID: Aggaszt, hogy letértünk az irányról, ha Khivába vagy Bokkharába akarunk jutni, most inkább távolodunk.
BILÁL: Honnan tudod?
RESID: A napot s az időt figyelem s az égtájakat.
BILÁL: Bíznunk kell a karaván basiban.

A karaván basi a vonulás élén lovagol, délcegen, büszkén, fáradhatatlanul, noha délutánba hajlik az idő. Resid látja őt teljes fényében, de amint lehunyja szemét, csak egy pillanatig maradnak meg azon a helyen a körvonalak, és ott ül a perzsa határon, a vámházban, barátai és a többi tisztek társaságában Resid.

JENŐ: Legalább ebből a finom sültből még!

LACI: Magyar ember előtte is, alatta is, utána is iszik.
RESID: Most dervis vagyok. Egy kortyot se. Társaim miatt!
FEKETE TISZT: Legalább egy nőt éccakára. Akármelyiket. Emlékül. Én fizetem. Majd adsz egy áldást érte.
RESID: Nem akarom megbántani. Míg el nem értem célomat, én...
ORVOS: Minden erőmmel lebeszélem. Ahány európai itt átmerészkedett, egy se tért vissza. Legfeljebb a halálhíre. A khivai kán szemében fehér, az kém. A bokkharai emír előbb megkínozza, kifaggatja, s csak aztán nyakaztatja a foglyait. A szamarkandi... erről jobb nem beszélni. Az szadista.
JENŐ: Egy francia azért visszajött.
ORVOS: A francia kormány 10 000 aranyat küldött! Önért hány aranyra hajlandó a kormánya?
RESID: Egész utamra tízet kaptam az Akadémiától.
FEKETE TISZT: A lenyakazás az semmi. Előbb a kígyóvermekkel próbálkoznak.
ORVOS: Nézze ezeket a képeket. Ezek a kánnak készültek. Ezekkel szárazon élvez.

Resid elé teszi sorban a képeket: rablók állnak testektől elválasztott fejekkel. Hajuknál fogva, lábuk előtt is fejek. Vagy két test is, nyakból spriccelő vér. Másik változaton éppen a kivégzés mozzanatai: nyakon a kés, kézben a lemetszett fej.

FEKETE TISZT: A kígyóvermes képet!
ORVOS: Az nem ilyen mutatós. Egy kép az emberről, egy a kigyókról — felülnézetből. Ez a harmadik már szinte unalmas: csak az ember, a kígyók után, semmit sem látni, csak a mozdulatlanságot.
JENŐ: Saját embereikkel sem könyörületesek, de előbb megvakítják őket.
FEKETE TISZT: A Sahinsah is tehetetlen velük.
ORVOS: Talán az oroszok meg tudnák fékezni őket. De nem most. Valamikor. Majd. Talán.
LACI: A kullancsos képet, Jenő!
JENŐ: Azon aztán nem látszik semmi. Ez a verem — pillanatfelvétel. Semmi. A kullancs csak az ember fehér bőrén látható. Állítólag döghúson nevelik, szaporítják őket, aztán jön a tömeges éheztetés, a kullancs évekig bírja — étlen. De amikor eleven embert dobnak közéjük, egy óra alatt kiszívják minden vérét az áldozatnak.
ORVOS: Nézze ezt a két képet. Itt az élő, itt a „kimentett".

Eleven, életbő ember. Fiatal, mezítelen, szemérmét takarja csupán. A másik kép összelappadt, áttetsző hullát mutat, semmi hímvesszőcskével.

RESID: Gyerekkoromban mi piócákat gyűjtöttünk a Holt-Dunában. Heten aludtunk egyetlen szobában. Valamelyikünk éjjel felborította a teli köcsögöt. Háromszáz pióca volt benne! Nem vettük észre, csak amikor már szívták a vérünket.

A képek asztalra hullnak.

FEKETE TISZT: Ön elszánt ember.
LACI: Magyar ember evés előtt is, evés alatt is, evés után is iszik. Ha már hasist nem kaphat. Az istenségit a világnak! Öregem, te, legalább a hecc

kedvéért csempésszél egy kis hasist a kánoknak! Ugye? Na, egy szemernyit belőle Lacikának.

JENŐ: Ne szamárkodj, fiú!

RESID: A Korán az én egyetlen mákonyom az emírek és kánok számára.

ORVOS: Látom, ön csakugyan makacs ember. De nem mondhatja — én megpróbáltam lebeszélni. Ha nehéz helyzetbe kerül, gondoljon rám. Várjon, adok valamit magának azokra a percekre, amikor rám kell majd gondolnia.

Orvos megindul egy szekrény felé.

ORVOS: Amikor úgy ítéli, hogy már a Korán sem segíthet.

Resid kinyitja szemét.

A karaván basi a vonulás élén lovagol, délcegen, büszkén, fáradtan. Mégis izgatottan fürkész előre, itt fel kell bukkannia valaminek vagy valakinek! Egyik homokdomb eltakarja a másikat. Aki nem otthonos itt, szinte semmi különbséget nem tud tenni egyik hely és a másik között. Ráadásul a karaván a homokfúvások, a homoksuvadások árkaiban, völgyeiben halad. Kerülnie kell a fárasztó emelkedőket. A basi azonban most felrugtat egy dombra, hogy többet lásson. A gyakorlatlan szem, a járatlan ember számára a táj még odafentről is csak homok, homok, homok. A karaván vezetője (parancsnoka) azonban egy csepp jelből, egy dárdahegy villanásából, egy homokfelhő lebbenéséből tudja, hogy jó helyen jár — odaért, ahová akart. A karaván felé fordul, és szóba nem foglalható hangon üvölt valamit a homokhalmok fölött. Az elöl vánszorgók megállnak — csak hallják a kiáltást, magát a basit nem látják —, a nyomukban igyekvőknek elhaló, visszhangzó szóval továbbadják az állj parancsot s az utasítást az esti pihenőre.

A basi pedig leporoszkál a dombon, kanyarodik egyet erre, egyet amarra, s a következő hajlatban a dárdás ember jő vele szembe. Üdvözlik egymást — két lovas. Szertartásos örömmel.

BASI: Vezír megérkezett?

DÁRDÁS: Fejős bivalyokat raboltat. A kán göthös. Bivalytejet mondtak innia a javasok.

BASI: Várunk. Miénk az idő. A tevék?

DÁRDÁS: Felszerszámozva, felkantározva.

BASI: A tömlők?

DÁRDÁS: Megtöltve vízzel. Csődör és ló?

BASI: Enyémmel három. És teve mennyi?

DÁRDÁS: Kétszer tíz és négy.

BASI: Elég lészen egyszer tíz és kilenc.

DÁRDÁS: Hátas szamár csak háromszor tíz és nyolc?

BASI: Annyi. Minden kettőre egy teve, kantárral, tömlővel és átalvetővel.

DÁRDÁS: És tíz tilla minden teve után. Ráadás.

BASI: Ámen.

Az utasok engedelmessége —fáradtság. Leroskadnak az állatok is. A jó hajcsárok elsőbb szamaraik nyakába akasztják az abrakos tarisznyát. Isten szolgáinak az imaszőnyeg az első. Tisztálkodással, imájuk előtt csak a dervisek törődnek. De nem vízzel, hanem homokkal „mossák" kezüket, arcukat. S valahonnan a hátsó csoportokból előrajzanak a nők. Már a trágyázó állatok ürü-

lékéből tüzet raktak — edényekben, azok fölött forralják a teát. A tevék kérődznek, állkapcsuk őrlésre vár. Kétfelől a khedsevék kosarában kereskedők szunyókálnak.

RESID: Igazán csak a többiek kedvéért mosakszom.
BILÁL: A szokást a tiszta arab homok termelte.
RESID: Az sem pótolja a vizet.
BILÁL: Ne zúgolódj, Resid. Ha piszkosabbá tesz a mosdóhomok, az is Allah rendelése.

Míg a dervisek hangos imával Mekka felé hajlonganak, s verik, nyomják homlokukat a lágy homokba meg a szőnyegbe, teásedényeikkel megérkeznek a markotányosnők. A tea illatát tarkójukkal őrzik, szimatolják meg a dervisek, sebten végeznek is imájukkal. Felgöngyölik a szőnyegecskét, s máris szilkéjüket tartják, mely ott függ övükön. Némi váltópénz jár a párolgó italért. Az a nő, aki már a vámosok laktanyája tövén megszólította volt Residet, hosszan várakozik, míg ők ketten (szinte egyszerre) befejezik fohászkodásukat. Akkor a nő egy kis kupát, mely az ő mércéje, megtölt teával, és Residnek nyújtja. Resid elhárító mozdulata jelzi, hogy az elsőség Bilálé. Bilál nem tétovázik, tartja saját szent edénykéjét. A nő teletölti, de a mércében maradt még, bőven mérte a nő. Bilál egy kortyot leiszik a magáéból, hogy helyet csináljon maradéknak. Fél kézzel aprópénzt kotor elő gönce zsebéből. A nő újra tölti a mérce edényét, ismét Resid felé fordul, rajongóan mosolyog, kínálja az italt. Resid megnyalja szája szélét, a keze mintha megindulna a tea után, és szeme rátapad a közeledő teli edényre. Előbb a párolgó italt látja, aztán egyre közelebbről a szurtos csészét, aztán a kezet, a kínáló kéz repedezett, fekete fűrészes körmeit, retkes ujjait. Csak a nő esdeklő szeme tiszta.

RESID: Nem iszom, asszony.
NŐ: Nem vagy szomjas, hadzsi?
RESID: Nem.

A nő csodálkozik, de amint pillantása Resid dervisövére téved — mosolyra fakad.

NŐ: De hiszen tenéked nincsen tálkád!

Resid is ellenőrzi kezével a hiányt, pedig tudja, hogy szamaragolás közben maga süllyesztette zsebre az edényt.

RESID: Úgy látszik.

A nő szeme könnybe lábad a meghatottságtól, a jószándéktól és — ekkora szegénységtől.

NŐ: Idd ki ebből, megvárom. Ebből még senki sem ivott.
RESID: Nem kívánom az italt.
NŐ: Talán nincs pénzed? Ingyen adom. Tenéked. Megáldasz. Jó?
RESID: Nem fogadhatom el. Foglalkozásod. Ingyen nem mérheted a teát.

Még egy kínálás kézmozdulattal, még egy elutasítás fejmozdulattal, s a nő észreveszi, hogy a férfi szomjas mohóság helyett az ő kezét nézi — undorral. Ezt nem értheti másképpen, csak úgy: az undor az egész nőnek szól.

Hirtelen mozdulattal felcsapja fejét, homokra löttyenti a drága italt. Felszisszen, aki látja. Akármelyik dervis szívesen megitta volna. A nő sértetten

elsiet, több dervissel nem is bajlódik — a kereskedők felé igyekszik, ők is ébredeznek. Bilál, aki látta, hallotta mindezt, csak annyit értett belőle, hogy a tálka hiánya miatt megneheztelt a markotányosnő. Csak súgva meri kérdezni:

BILÁL: Honnan szerzünk néked új evőcsészét, melyről azt mondhatjuk, hogy érintette Szent Kába kövét!

Resid, akár egy gyakorlatlan imposztor, ki a csínyt soká titkolni nem képes — condrája mélyére nyúl, s előveszi gondosan megtisztogatott, bár nem éppen új evőcsészéjét.

RESID: Hiszen itt van. Nem akartam, hogy az úton bemocskolódjék. Felcsatoljam övemre?
BILÁL: Csatold. És mutasd meg a fejszédet. Jól van. Semmid sem hibádzhat. Hol a fésűd? A puszpángfából faragott fésűd. Ha egy is hiányzik a szent eszközökből — elvesztél. A botokat, látom, szorongatod. A vakarót se szégyelld, ha elszaporodnak éhező férgeid, senki sem adja kölcsön a sajátját. Mutasd. Az olvasód, látom, öveden van. Ne szégyelld őket! Ha nem vagy dervis, ez a homok elemészti csontjaid!

Resid sorban előszedi, megmutatja a felekezet, a mesterség tárgyait, az igaz dervis tartozékait, jelvényeit.

RESID: Dehogy szégyellem. Olvasónk 99 szemét egész úton számláltam.
BILÁL: Nem elég számlálni. A 99 erényre soha nem gondolsz?

Ezt már hallhatják a többiek is, nekik is szól. Sőt, inkább nekik.

RESID: Dehogynem, belső világomban elsorolom én valamennyi erényét a Tannak. És azt is tudom, Allah nevét legalább 1001-szer kell elmondani, vagy elgondolni naponta.
BILÁL: S ezt olyankor teszed, amikor behumod a szemedet?
RESID: Olyankor. Az én belső világomban...
BILÁL: Hadd lám.

(És behunyja a szemét Resid. És ott áll, szemben Lacival, a földivel).

LACI: Mikor jártál otthon?
RESID: Fél éve.
LACI: A királyt megöltétek?
RESID: A királyt? Nem. Dehogy.
LACI: Az előbbit! Azt a suhancot, aki császár is volt.
RESID: Melyiket?
LACI: Várj csak. Hogy is hívták? Ferenc József.
RESID: Az most is a császár.
LACI: Az a gyilkos még él? Valld be, nem is gondoltál rá, hogy megöld.
RESID: Bevallom.

Muhammed arca.

MUHAMMED: Afgán kereskedő vagyok. Abu-Bekr Muhammed a nevem.
JENŐ: Micsoda? Azonnal fuss orvosért.
MUHAMMED: Nehéz utunk lesz, hadzsi. Persze a derviseknek könnyű! Ha aranyat viszel, bízd rám! Megőrzöm.

Resid kinyitja szemét.

Két lovas, a karavánbasi meg a Dárdás beszélget Muhammeddel, az afgánnal. Mögöttük a hozott, friss tevék vonulnak fel, mindegyiken kettős ülőkosár, khedseve, amelyekben ember helyett egyelőre vizestömlők ülnek. Csak a legutolsó teve jobbján ül ember, egy turkomán, és egy lefátyolozott nő, a balsó kosárban.

Kire hasonlít ez a férfi? Csak egy pillanatra kell lehumnia szemét Residnek. Azon a képen, amelyet az orvos mutogatott elriasztásul: az egyik nyakazó turkomán, markában a test nélküli fej, hajzatával! A szakáll, a vad pofa ugyanaz!

A valódi, élő arc egy pillanatra tiltó szigorral a szelíd hadzsira néz, a lefátyolozott nő is rámutat, mond valamit, ettől a szigorúság meglágyul.

Muhammedre esik a tekintet: ő szolgálatkészen ott figyel a Basira s a Dárdásra, már a többiekkel együtt. (Nem Residre, amint pedig ő talán remélte volna. Resid póza, megkövült, bár játszó, mutatványos mozdulata szerint pedig, mintha arra számított volna, hogy belső „imáját" némán figyelik, s elhiszik.)

KARAVÁNBASI: Csak tevékkel utazhatunk tovább. Ez a derék férfiú hajlandó megvásárolni szamarainkat. Ti szerencsések! Erre járt s bizonyára sokat veszít a cserén. Két szamárért s húsz tilláért ad egy tevét. A tömlőkért darabonként 5—5 tillát számít. A bennök levő vízért, amelyet fáradalmat nem kímélve előteremtett — a sivatag homokjából —, tömlőnként mindössze két tillát fogad el. Az ülőkosarakat, a khedsevéket én magam vásároltam meg tőle, azzal ne is törődjetek. Útitársunk, az igazhitű Afgán Muhammed pedig vállalta, hogy a csekély összegeket begyűjti. A fölöslegessé vált állatokat a könnyebbség kedvéért embereim nyomban elvezetik.

A dervisek meg a szegény, fogolykiváltó utasok első hallásra elszörnyedtek a fizetni való nagy összegek hallatán. Fel is röppent iminnen-amonnan egy-egy tiltakozó vagy elégedetlen hang.

1. HANG: Az én csacsim engem elvisz, a világ végére.
2. HANG: Nem kell a teve, túlságosan büdös. Meg sokat eszik!
3. HANG: Mit hogy eszik! Zabál, kiesz a takarmányunkból.
EGYÜTT: Megelégszünk egy-egy tömlő vízzel!

De némely kereskedők számolják már a pénzeket Muhammed kezébe.

BASI: A sivatag a szamarak temetője. Csontjuktól fehér az út!

Odaengedik a megbízottak kezébe a csacsigyeplőt, a beijedősek párosával adva a szamarat, vezetik hátrafelé a tevét, hogy utat engedjenek az újabb alkudozóknak.

2. HANG: Nekem elég egy tömlő víz. Öt tilla meg két tilla az hét tilla. Hoci, nesze.

DÁRDÁS: Tömlőt teve nélkül, tevét tömlő nélkül nem adok.

2. HANG: Azt mondtátok, a khedsevéket a karavánbasi megvásárolta. Ha a teve nem kél el, mi lesz az ülőkosárral? Visszaveszed? Visszaveszed?

DÁRDÁS: Vissza! A basinak visszaadom az árát.

A rettentő szomjúságtól meg a teli tömlők láttán elhallgatnak a tiltakozók. Amikor Resid guberálja elő a maga részét, a tizenhat tillát, nagyon figyel kezére az afgán. S míg Residdel szól, súgdosva szól.

MUHAMMED: Effendi, mély tisztelettel felajánlom ismét szolgálataimat. Bízd rám aranyaidat. Magad elveszítheted. Rablók támadhatnak ránk, az utolsó fityingedtől is megfosztanak. Ha kívánod, én írást adok neked, hogy vagy én, vagy ivadékaim minden körülmények között megőrizzük és visszaszolgáltatjuk jogos tulajdonodat.

RESID: Ha volna aranyam, vagy egyéb megőrizni való értéktárgyam, minden körülmények között reád bíznám, tiszteletre méltó dzsigit, olyan bizalmat sugárzó a tekinteted. Szerencsétlenségemre azonban nem tudlak megtisztelni bizalmammal — szegény hadzsi vagyok, s minden földi vagyonom utolsó töredékeit éppen most pengettem kezedbe, hogy további utunk alatt kitartó tevém és vizem legyen.

Az afgán válasza: gúnyos mosoly. Közben a jövevény turkomán férfi leszállt a tevéről, s a derviseket egy biccentéssel köszöntve, a szegényeket észre sem véve, a gazdag kereskedők csoportjához lép, s nagy, széles, szertartásos mozdulatokkal, sűrű szalam-szalam köszöntésekkel üdvözli őket.

HÜSSZEJN: Hüsszejn vagyok, a legdicsőségesebb turkomán törzsből származom. Harminchárom alamánban vettem részt, sebeket adtam s az én testem is visel sebeket, de most békés utazó vagyok magam is.

TADZSIK KERESKEDŐ: S ha nem sértelek meg, dzsigit. Mi járatban utazol bájos útitársnőddel, akiben nem tudjuk, vajon húgodat vagy nődet tiszteljük.

HÜSSZEJN: Nőmet természetesen! Hiszen őmiatta utazom. Ugyanis raboltam volt őt négy esztendeje, és most nagy honvágy fogta el szülőfaluja és előbbi férje után szegénykémet. Annyira megszerettem, megkedveltem, nem tudok tovább ellenállni kérésének.

TADZSIK: Nemes szív lakik kebledben.

Az asszony felé néz. Finoman megnyalja szája szélét.

Fogynak a szamarak, gyülekeznek, sorakoznak a tevék. A basi, a dárdás, Muhammed egyre hangosabbak: — Erre, ide! Pokolba veled! Ördög.

Egy szamár megmozdul, az emberek utána vetik magukat, mindenki izgatott, a nők visonganak. Valamennyi szamár eltépi magát s elvágtat. Csak a basi meg a dárdás nyugodtak.

DÁRDÁS: Érzik az istállót!

BASI: Meg a vizesvályút!

A karaván jámborai felé szomorú pofát kell vágni. De suttyomban összeröhögnek.

DÁRDÁS: Ha csak egy is elpusztul a sivatagban... Mekkora kár az nekem!

MUHAMMED: Itt van a pénzed, uram.

BASI: Egész éjjel kereshetem, hajkurászhatom őket. Nem vámoltad meg?

MUHAMMED: Számold utána, uram.

DÁRDÁS: Tolvaj vagy álmodban is!

Bilál a nap utolsó sugaraiban Resid arcába néz.

BILÁL: Nyitva a szemed, de orcád olyan átszellemült, mintha belső világodba húzódva Allah dicsőségén elmélkednél.

Resid nem válaszol, talán nem is hallotta meg, mit kérdeztek tőle. Bilál

követi a tekintet irányát. A célzó szemek a teveháton ülő nőre szegeződnek, aki most bontja le fátylát.

BILÁL: Így már értem.
RESID: Vajon mi a neve?
BILÁL: Az imént hencegett vele a férje: *Hajdgul.*
RESID: Szép név: *az ünnep rózsája.*

Muhammed halad el mellettük, a megtakarított, az elsikkasztott tillákat számolja. Boldog. Hajdgul nevére felfigyel, de tovább megy — neki is van új tevéje. Egy markotányosnő teával kínálja. Muhammed elfogadja, lehajtja, még egy csészével kér, azzal már csak szájat öblöget, kiköpi.

MUHAMMED: Ihatatlan. Akár a pocsolya.

A nő a markát tartja. Muhammed a fenekére paskolva elfordul tőle.

BASI: Hány nap múlva érkezik a rablott tejelő bivallyal az alamán?
DÁRDÁS: Három nap kell. De talán három hét.
BASI: Két nap múlva érkezünk. S várunk, Kán Urunk, s Vezíre kedve szerint.

VESZTEGLÉS — GYÓGYÍTÁS

A sivatagból zöldellő, pirosló szalagokat hasítanak ki maguknak a folyók. Amint erre és arra próbálkozott valamikor a Görgen, tavakat hagyott maga után, mikor végre megtalálta legkényelmesebb medrét. Még sűrű szittyó is prémezi a tavakat.

Itt sárkunyhók is vannak. A jómód bizonyítéka, vagy a nyomorúságé?

Resid a kényszerű várakozást útja céljává teszi: vizsgálódik.

BILÁL: Hajaj — mondja Bilál sopánkodva —, hajaj, most megint hetekig várakozhatunk, amíg a fényességes Emír majdnem annyira fényességes Vezíre ideérkezik a rablásból, hogy vele és rablott jószágaival biztonságosan utazhassunk.
RESID: Te tanítottál a türelemre, s így beszélsz? Zúgolódsz?

Egy férfi sántikál a hadzsikhoz, varas a lába — áldást kér sebére. Bilálnak melege van, megáldja.

RESID: Az áldás nem lesz elég — dünnyögi Resid. S mert a hálás beteg köcsögnyi kecsketejjel hálálja a gyógyítást, Resid a ráeső tejrészt nem issza ki, hanem port hint belé egy zacskóból, megkavarja.
RESID: Tiszta rongyot áztass ebbe s azt tedd sebedre, míg tart benne. *(Megismételteti a fekélyessel, s aztán áldja meg s bocsátja el.)*

Másnap csaknem gyógyultan érkezik a sebesült, három beteget hoz: egy fekélyest, egy köhögőst, egy csipásat. Mindegyik köcsög tejet és apróp énzt hoz.

VARAS: Áldd meg őket, hadzsi!

Bilál megáldja a nyomorultakat, de nem veszi át sem a pénzecskéket, sem a tejeket, korsókat.

BILÁL: Várjatok, míg a tudós hadzsi megérkezik. Az ő áldása is nagyon jót tesz majd nektek.

Resid a tó partján növényeket szedeget. Egy halászra bukkan. Megáldja, de a halász ügyet sem vet rá — bosszús.

Nincs fogása, húzza a hálót: üres. Kiveti újra. Resid melléje lép, a bedobott háló közepébe kenyérdarabot vet. Kis halak hada gyűl hirtelen az alászálló kenyérre, s egyszerre forrni kezd odalent a mély.

RESID: Most emeld! — A halász engedelmeskedik. Csillogó halakkal telik a csónak. A halász leborul áldásért. Resid röviden elintézi az áldást: sorra kérdezi a halak nevét.
RESID: Ez ponty? Ez kárász? Ez keszeg? Ez compó?

A halász tanácstalanul hallgat, próbálja kimondani a halak magyar nevét, de amint állító, sőt parancsoló módban hallja: kárász! ponty, keszeg! compó!, megingatja fejét, s halkan a maga nyelvén sorolja a halakat.

Együtt kacagnak az ijedelmen.

RESID: Énekelj, halász!

Váratlan a kívánság, de míg a nagy fogást bárkába szedi, akár énekelhetne is.

HALÁSZ: Mit énekeljek?
RESID: A halászatról.
HALÁSZ: Nem tudom, milyent gondolsz, uram.
RESID: Valami ilyesmit: „Hej halászok, halászok, mit fogott a hálótok! Nem fogott az egyebet..."

Kiáltozás hallatszik.

HALÁSZ: Nem téged keresnek, uram?

Odafigyelnek.

FIÚ: Hadzsi Resid! Hadzsi Resid.
RESID: Ez a barátom fia! Mennem kell.
HALÁSZ: Áldjál meg, hadzsi! Még egyszer.

Egy ezüsthalat nyújt át köszönetül.

Ott állnak: a fekélyes, a köhögős, a csipás.

Resid megnézi őket. Mielőtt hozzájuk nyúlna vagy csak szólna is hozzájuk, kézmozdulattal fejük fölé sugallja a bizalom gondolatát.

Bilál fiának int, hogy a köcsögből igyon. Felénél leveszi szájáról az edényt, zacskóból port hint, a maradék tejjel meglötyköli, visszaadja a fekélyesnek.

RESID: Áztass ebben tiszta vásznat. Csavard sebedre. Délben, este és reggel váltsd kötésedet.
RESID: Mikor ittál tejet? — fordul a köhögőshöz.
KÖHÖGŐS: Régen.

Néhány száraz virágszirom hull a köcsögbe, kanállal belekavarja.

RESID: Kóstold meg. Jó?
KÖHÖGŐS: Jó.
RESID: Míg hazamégy, kortyonként igyad. S ezt holnap, s ezt holnapután áztasd egy köcsög tejbe. (Száraz virágszirmok. Fél marok fele.)

A csipáshoz:

RESID: Anyád hol van?
ASSZONY: Itt vagyok, hadzsi.

Szemérmes, kordován bőre alatt is piruló asszony.

RESID: Forralj vizet, s ebből egy méretre fél marokkal dobj bele. A főzettel borogasd fiad szemét.

Másfajta virág szirmai és zöld levelei.

RESID: Vigyétek áldásomat.

Gyűrűbe fogja őket már a sokaság. Ott ólálkodik a fél karaván is, ámul még a rabló Hüsszejn is, amikor az áldás hull, megilletődve ő is ujjával illeti saját homlokát.

Éjjel a hadzsik szállásán, ima és lefekvés után, egy hitvány mécses világánál kicsiny papírszeletekre, arabsbetűkkel ír Resid. A ceruzacsonk, a papír meg Resid orra egészen közel egymáshoz:

RESID: A halak nevei a türkménben így hangzanak: pontyé, a kárászé!... a halász nehezen énekel, dala teljesen különböz a magyartól.

BILÁL: Mit írsz, Resid?
RESID: Papírra rovom, hány áldást osztottunk a mai napon.
BILÁL: Eredményes napunk volt. A csipás gyermek anyja hangosan újságolta, hírlelte már az este, hogy fia lát! Jól lát az áldástól!

Resid felelni akar, aztán mégsem. Elmosolyodik.

BILÁL: Aludj, Resid!

Resid elfújja a mécsest.

A sivatagi nyár állati hangjai az éjszakában. Madarak, csirpelő férgek, békák kuruttya, egy szamár távoli iája, teve mammogása felel rá, sőt bal felől egy csiklandós női kacaj is.

BILÁL: Dolgoznak a markotányosnők.

S ekkor jobb kéz felől női sikoly.

NŐ: Nem, nem! Nem engedem!

És rohanás és fojtott férfiüvöltés a tiltakozó, menekülő női hang nyomában.

RESID: Ez Hüsszejn! Kit üldöz?
BILÁL: Asszonyát.
RESID: Meg akarja ölni?
BILÁL: Á, egészen mást akar.
RESID: Az asszony nagyon kiabál, fél! Egy szavát sem érteni. Lehet, hogy Hüsszejn sem érti.
BILÁL: Még annyit sem, mint te, hadzsi.
RESID: Én minden szavát értem.
BILÁL: Érted? A karakalpak nyelvét? Mit gajdol hát?

RESID: Addig nem engedi magához Hüsszejnt, míg a falujába nem érnek.
BILÁL: Furcsa dolog.

Fáklyák gyulladnak. Azok között menekül Hajdgul. Tépett a ruhája. Hüsszejn utoléri, földhöz teremti.
Resid segíteni akar a nőn.

BILÁL: Hagyd, effendi! Az övé. Az ő asszonya. Az ő rabnője. Ebbe mi nem szólhatunk bele. Joga van hozzá, saját kezűleg rabolta.

Elalszanak a fáklyák.
Felbukkan Hüsszejn.

BILÁL: Hová, Hüsszejn barátom — kérdi Bilál.

Liheg, fúj a férfi, de nem haragszik, hogy beszélnie kell.

HÜSSZEJN: A markotányosnőkhöz megyek. Nagyon felhevültem.

RABLÓK A TÁBORBAN

A testes, vén tadzsik a „tábori" fényes délelőtt gyalogszerrel, jajveszékelve botorkál végig. Habfehér turbánján, piros selyem kaftánja hullámzásán is látszik a friss riadalom s a számára eddig ismeretlen kétségbeesés. Amint rohanni próbál karaván-basi elé. De hívei, kísérői, követői és szolgái jobban futnak, mint ő, bár nincsenek kétségbeesve. Olykor megelőzik.

TADZSIK: Allah segíts, jaj! Jaj! Ellopták minden vagyonomat. Elrabolták minden pénzemet, minden összekuporgatott kincsecskémet. Jaj, Allah segíts! Rohanok a karaván-basihoz. Minden reményemet őbelé vetem, egyedül ő az, aki megfoghatja a rabló kezét, aki megtalálhatja az én vagyonkámat.
HÍVEK: Rohanunk a karaván-basihoz. Csakis ő segíthet! Rohanunk a karaván-basihoz. Ő megbünteti a tolvajt.

Sátrában a karaván-basi. Ürücombot rágcsál — kétmarokra fogja.

BASI: Hát persze, hogy megbüntetem a tolvajt! Csak hozzátok ide.
TADZSIK: Nem tudjuk, ki lopta el a pénzt s a kincseket.
BASI: Ha te sem tudod, tisztes kereskedő, honnan tudjam én, aki sem látnok, sem varázsló, sem a bűnök nyomozója nem vagyok. Távozzatok Allah hírével!

Fut a tadzsik visszafelé a karaván-tábor útján. Vesztett remény a száján.

TADZSIK: Koldus lettem. Elveszett mindenem. Itt már csakis maga Allah segíthet.

A vesztett reményt visszhangozzák hívei, kísérői, egykori szolgái.

HÍVEK: Itt már csakis Allah segít, mert a türkmének soha még elrablott holmit vissza nem adtak.
BILÁL: Csak a rabszolgát adják vissza jó váltságdíjért.
RESID: Ha meg nem ölték véletlenül a tusakodás közben.

Hüsszejn bukkan fel a közelükben egy hozzá nagyon hasonló türkménnel.

TÜRKMÉN: Tehát nem te vetted el attól a dagadt tadzsik kalmártól a lóvét! Hihetetlen! Együtt utazol vele már napok óta, és hagyod, hogy más rabolja ki?!

HÜSSZEJN: Hogyan magyarázzam meg néked, barátom? Most más az úticzélom, nem a rablás, most a feleségem szándéka szerint utazom: látni akarja, él-e valaki övéi közül. Erről a pohos alakról tudtam, hogy tele van gubával. De mégsem vehettem el tőle! Érted? A feleségem miatt.

TÜRKMÉN: Nem tudom megérteni. Feleséged ellensége a pénznek? És most kinél van a pénz?

HÜSSZEJN: Azt senki nem tudja, csak az az egy, akinél a pénz van.

TÜRKMÉN: Én üres kézzel nem megyek haza!

Meglátja Residet.

Ki ez az ember, mit csinál? Nem perzsa, nem arab, nem török, bár hadzsi! Előtte egy szőnyeg, kezében papiros meg valami széndarab.

A két türkmén odaballag, kétfelől Resid mögé áll. Resid fel sem pillant munkájából. Úgy tesz, mintha észre sem vette volna Hüsszejnt és társát. Rajzolja a szőnyeg mintáit.

TÜRKMÉN: Mit csinálsz?

RESID: Rajzolok.

TÜRKMÉN: Rajzolsz! Mi az?

RESID: Látod, mi ez?

TÜRKMÉN: Látom. Szőnyeg.

RESID: De nem tudod, milyen szőnyeg.

TÜRKMÉN: Imaszőnyeg.

RESID: Türkmén imaszőnyeg! Nagyon szép.

TÜRKMÉN: Az egyszer biztos, a türkmén szőnyeg az mind nagyon szép.

RESID: Na látod, ennek a szépségét rajzolom, hogy megértsem.

TÜRKMÉN: Tudod, milyen szerencséd van neked! Az elébb egészen mást gondoltam rólad, mint amit most gondolok.

RESID: Hiszen azért beszélek.

TÜRKMÉN: Mit? Te tudod, hogy az előbb mi járt az eszemben rólad?

RESID: Arra gondoltál, hogy kifosztasz, elveszed minden pénzemet és értékemet. Csakhogy nagyon rosszul jártál volna.

TÜRKMÉN: Honnan tudtad?

RESID: Követtem a türkmén észjárást.

TÜRKMÉN: Legalább azt mondd meg, miért jártam volna rosszul!

RESID: Mert énnekem nagyon kevés pénzem van.

Hüsszejn magyarázata szükséges ebben a pillanatban:

HÜSSZEJN: A hadzsihoz áldásért és gyógyításért szoktunk folyamodni, mert a betegségek az ő szavától megfutamodnak.

TÜRKMÉN: Ha már így van, hadzsi, megáldanál engemet is, hiszen nem raboltalak ki.

RESID: Megáldalak, bagatir, de figyelmeztetlek, az én áldásom csak akkor érvényes, ha jóra akarod fordítani!

Mindketten letérdepelnek, Resid keze alá.

Hüsszejn még visszafordul.

HÜSSZEJN: Meg tudnád gyógyítani az én feleségemet is?
RESID: Ahhoz ismernem kellene a betegségét.

Éjjel, sátrában, hitvány mécs mellett, céduláit írja Resid.
Bilál kinyitja szemét a pisla fényre, hunyorogva alszik, háló, azaz alvóturbán a fején, ásít, elfordul, már horkol is.
Egészen közel emberüvöltés; segítségkérő.
Resid tápászkodik, de álmából Bilál keze bokáját béklyóként megragadja.

RESID: Eressz! Segítenem kell. A kútnál.
BILÁL: Várj! Megölnek! Ez emberrablás. Tehát jogszerzés!

Lódobogás. Befogott száj üvöltése messzebbről.
Lazul a béklyó.

BILÁL: Most már kimehetsz. A kút felé.

Resid kilép a csillagos sötétbe.
Távolodó üvöltés.
Senki nem mozdul. A kútnál csend.
Nagyon messzire a távolodó lódobogással távolodó segélykiáltás.

HAJNALBAN — A KÚTNÁL

Resid kutatja a csekély nyomokat, mi történhetett az éjjel.
A sivatag felől törött korsóval közeledik a szegény perzsa, egy a koldusok közül.
— Erre vitték, amott találtam. A korsó fülét nem keresem.
— Fiad volt.
— Öcsém.

Zokog, zokog, viszi a fületlen, nyakatlan korsót.

Hüsszejn sátorában Resid faggatja Hajdgult. Hüsszejn villog, figyel.

RESID: Tudnod kell, hogy az asszonynak legszebb erénye az engedelmesség. Szólj.

Hajdgul makacsul hallgat. Resid kitárja karját.

RESID: Nem szólal, nem felel, azt kell hinnem, egyetlen szavamat sem érti, akárcsak a tiédet. Nem tudom, érdemes-e vesztegetnem az időt gyötrésére. Más az én dolgom.

Maguk alá húzott lábbal szőnyegen ülnek, Hüsszejn feltápászkodik.

HÜSSZEJN: Szánj még egy órát, uram, betegemre. Allahra ígérem, nem maradok adósod. Sietnem kell a basihoz. Vádolnak. Mintha kéne énnekem holmi perzsa kölyök!

Ketten maradnak. Resid hallgat. Az asszony meg várja, hogy faggassák. A nap arasznyit halad a jurta ajtaján, mire Resid megszólal.

RESID: Miképp nevezték nálatok odahaza azt az állatot, amelyik a szőrt adja a fonáshoz? Nem szólasz? Juh? Vagy ürü? S annak a hímjét, amely a toklyók között szaglász, s szarvat visel. Kos?

Enyhén megingatja fejét az asszony. Ásít.

RESID: És magát a fonásra, szövésre felhasznált szőrt? Gyapjú? Mi? Na! Szólj.

Az asszony most már hamiskásan figyel, de nem szól.

A hadzsik szállása körül gyülekeznek a betegek s a nyomorultak. Fiatalok s öregek — és egy-egy asszony is szégyenkezik, többé-kevésbé lefátyolozottan. Lábfájósok, kehesek, vérükhullatók.

Bilál, nem első ízben, eléjük lép.

BILÁL: Én most megáldalak titeket, igazhitűek, a szent kőtől hozott áldással, és térjetek ma vissza hajlékaitokba. Resid hadzsi késik, nyilván halasztthatatlan gyógyításra vitték valami nagy és hatalmas úrhoz. Menjetek Allah hírével, és holnap térjetek vissza minél korábban, hogy amikor kilép a sátorból, nyomban rátok emelhesse bölcs és áldott kezét.

A betegek nem mozdulnak.

BILÁL: Na, mi lesz, emberek? Mért nem mozdultok?

BETEGEK: Nem idevalósiak vagyunk, uram.

MÁSOK: Ha most hazatérünk, három vagy négy napba is beletelik, míg visszatérhetünk.

EGY BETEG: Inkább itt éccakáznánk, engedelmeddel!

Már egészen bealkonyult Husszejn sátrában, de még jól látják egymást a beteg s a gyógyító.

RESID: Most már több szót nem kérdezek tőled és nem is mondok neked több szót. Egészen kifáradtam. Belefáradtam az erőfeszítésbe. Ha szemedben nem láttam volna olykor s nem látnám most is a megértés szikráját, már régen nem volnék itt. Ám ide hallgass! Ez a te néped nyelvén szól: Tégy különbséget a között, aki vizet hoz és aki a korsót eltöri.

HAJDGUL: Te tudsz az én népem nyelvén?

RESID: Nem mondtam, hogy tudok, csak amit hallottam, ma, azt elteszem magamnak, s korán reggel már azt mondom a vizeknek és a sásnak.

Hajdgul könnyezik.

HAJDGUL: A korsó én voltam!

Hüsszejn érkezik nagy hangosan, már messziről hallani, erre is, arra is köszöntgeti az estét, mert mindenkivel barátságosan viselkedik.

A beteg s az orvos elhallgatnak.

HÜSSZEJN: Mintha el sem mentem volna, úgy ültök itt. Mentél valamire, hadzsi? Megszólalt? Szóra tudtad bírni?

RESID: Nem szólalt meg. Mert a te feleségednek a lelke beteg.

HÜSSZEJN: S meggyógyítható?

RESID: Bizonyos vagyok benne, hogy meg.

Búcsúzás a sátorban. Búcsúzás. Újra az ajtóban, de csupán a férfiak között. Mintha a kuporgó és titkon erősen figyelő asszony ott sem volna.

Hüsszejn tíz lépésnyire szemmel követi a távozót.

HÜSSZEJN: Effendi!

Resid megáll, fejét lassan hátrafordítja.
Hüsszejn övre akasztott, aranyveretű tokban tartott tőrét emelinti.

HÜSSZEJN: Látod ezt?
RESID: Látom.
HÜSSZEJN: Megöllek, ha az asszonyra szemet vetsz!

A VEZÍR

Kora délelőtt felbojdul a tábor: érkezik, megérkezik a fényességes khivai kánnak csaknem olyan fényességes vezíre.
Trónt rögtönöznek számára, s az eddigi főember mély meghajlással érdeklődik.

BASI: Eredményes volt alamánod, ó fényességes?
VEZÍR: Eredményes bizony, két vemhes bivalytehenet „szereztünk", őmiattuk érkeztünk ily sokáig. Kánunk (tisztelgő kézmozdulatok) az ő tejüktől nyeri vissza egészségét, jókedvét és férfiasságát. És hoztunk harminc paripát, és rabként a harminc paripa 12 csikósát.
BASI: Allah megsegített.

Muhammed, az afgán járul ott nyilvánosan a nagyúr lábaihoz.

MUHAMMED: Fényességes úr, figyelmeztetlek tégedet egy veszedelmes emberre, aki a karaván nal halad népeink gyönyörű városai felé, de az a célja csupán, hogy mindent kitudakoljon és elárulja urunkat.
VEZÍR: Melyiket?
MUHAMMED: A kánt, az emírt meg a szultánt.
VEZÍR: Tehát kém.
MUHAMMED: Elméd oly éles, mint a beretva.
VEZÍR: És kinek kémkedik?
MUHAMMED: Az oroszoknak.
VEZÍR: Azoktól nem félünk.
MUHAMMED: Meg az angoloknak.
VEZÍR: Kettőnek is?
MUHAMMED: Meg a franciáknak is.
VEZÍR: Melyik az a veszedelmes ember?

Előretuszkolják Residet.
A vezír megnézi magának. Legyint.

VEZÍR: Csak meg ne szökjön. A mi fényességes kánunk szereti személyesen elintézni a kémeket. Csak meg ne próbálj szökni! Hallod-e!
RESID: Alig várom, hogy a fényességes kán lábához boruljak.

A testes tadzsik kereskedő máris eltakarja terebélyes hódolatával a kegyes úr elől Residet.

VEZÍR: Mi történt veled, barátom?
TADZSIK: Kiraboltak! Uram és barátom! Itt a pihenő karaván közepén három napja az utolsó garasomat is ellopták, és még csak azt sem tudom, éjjel-e vagy nappal, estve vagy hajnalban.

VEZÍR: És azt sem sejted, hogy ki tehette?
TADZSIK: Azt sem.

A vezír felpattan, őszintén haragos.

VEZÍR: Katonák! Mindenkit megmotoztatok?

Egy öreg és szegény perzsa volna a következő kérelmező vagy panasztevő, de alig van érkezése, siráma elzokogására.

VEZÍR: Félre az útból, rongyosok, vagy talán ti vagyok barátom megrablói?

A tadzsik védelmökre kel.

TADZSIK: Őrájuk gyanakodnám utoljára, hiszen véreim ők szegről-végről.
PERZSA: Az éjjel elragadták fiatal unokaöcsénket a kúttól! Családja egyetlen férfitagja volt. Velünk jöt kiváltani rabságból atyját és bátyját.
VEZÍR: Láttad, hogy elragadták?
PERZSA: Nem láttam, de valamennyien hallottuk.
VEZÍR: Perzsa! Nincs időm meghallgatni fecsegésedet! Öcséd rab. Váltsd ki!

HAJNALBAN — A TÓNÁL

A virágba borult réten növényekért hajol le — egy-egy virágot táskájába ejt —, más leveleket s magvakat külön reteszbe, még kezében is marad bokrétányi száras növény, majd Resid az embermagas buja növényzet ösvényen sétál.

Egy helyütt a nyílt víz ugrik eléje. Megkívánja a fürdést. Holmiját lerakva vetkőzik, és vízbe csobban.

S amint úszik, ismét a sás mellett a víz következő ablakában, a gyepes part közelében egy mezítelen nő tisztálkodik.

Nyúlánk, fehér és szép. Resid hónaljig vízben, a nő csipőig. Megfordul. Ebben a pillanatban egyáltalán nem beteg.

HAJDGUL: Csodálkozol, hadzsi!? Tegnap nem te juttattad eszembe a tavat, a sást és a tisztálkodást?
RESID: Nem emlékszem.

Szemérmes tisztálkodását folytatva az asszony — mellét födetlenül hagyva fordul mondataival a férfi felé.

HAJDGUL: Csodálkozol? Nálunk az asszonyok hajnalban mezítelenül fürödhetnek. S úgy hallottam, te szokásaink felől érdeklődsz. Bár nem tudom, mi okból.
RESID: Meg akarom ismerni az itteni népeket.
HAJDGUL: De mi okból?
RESID: Rokonokat keresek.
HAJDGUL: Nem kém vagy?
RESID: Ezt a gonosz szót honnan hallottad?
HAJDGUL: Az afgán mondta. Várj, ne fordulj el és ne szégyenkezz, nincs miért szégyenkezned. Tán Hüsszejntől félsz, hogy megöl?
RESID: Nem. Hiszen őt megáldottam.

HAJDGUL: Embert is raboltak a te áldásoddal?
RESID: Rablókról lemállik az áldás!
HAJDGUL: Akkor hát tudd meg, hogy segíteni akarok neked, hogy a rokonaidat keressed. Tudd meg, hogy az ürü, az nálunk is ürü, s akit te kosnak mondtál, azt nálunk kocnak mondtuk, s amely minálunk tokli, azt tinálatok... elfelejtettem.
RESID: Toklyó.
HAJDGUL: Tokló. Alig tudom kiejteni. És amelyből asszonyaink fonalat készítenek.
RESID: Gyapjú.
HAJDGUL: Hasonlít. Nálunk japák.

Szép mellei fölött arcához emeli vizes kezeit, és sír.

RESID: Most mért sírsz?
HAJDGUL: Mert azt mondtam — nálunk.
RESID: Kár sírnod. Nagyon szép vagy! Nagyon szép a tested.

Ettől eltűnnek a könnyek. Helyükön messzetekintő, komolykodó szigor.

HAJDGUL: Távozzál a vízben, ahogy jöttél.

Resid engedelmeskedik.

HAJDGUL: Hadzsi!

Resid megfordul. Látványa most a legszebb.

HAJDGUL: Különbséget tudok tenni ám a között, aki a vizet hozza, s aki a korsót eltöri. Tudsz még ilyet?

Resid néz és gondolkodik.

RESID: A bolond szívét nyelvén hordja, az okos szívén hordja a nyelvét.

FEKETE KAKAS

VEZÍR: Tehát nem vagy kém?
RESID: Hadzsi vagyok.
VEZÍR: Kánunk előtt úgysem hazudhatsz.
RESID: Alig várom, hogy hatalmát lássam és bölcsességét csodálhassam.
VEZÍR: Most varázslattal akarod megmutatni, mit tudsz?
RESID: Nem vagyok varázsló.
VEZÍR: Hát akkor mért van szükséged a fekete kakasra, hogy egy nyomorult tolvajt megtalálj?
RESID: A kakas megmutatja a tolvajt. Ha a tolvaj megsimogatja, kukorékolással jelenti.
BASI: Fehér kakasunk sok van — magyarázza akadékoskodásukat a karavánbasi, aki második ember ugyan, mióta a vezír itt időz, de mégis fontos ember. — Egyetlen fekete kakast találtunk.
RESID: Elég az.
VEZÍR: Tehát mégis varázsló vagy.

Hadzsi Bilál és egy fiatalabb társa lépnek elő, egyiknél a fekete kakas, a másiknál egy ládika.

A nép már ott áll felsorakozva, kíváncsi morajlással.

VEZÍR: Tehát a sátorban.
BILÁL: Igen, a sátorban.
BASI: Hadd simogatom meg a kakast — tréfál a karaván basi.

Bilál Residre néz, Resid kegyesen bólint. A kakas hallgat.

BILÁL: A kakas azt mondja, uram, hogy neked semmi közöd nem lehet a tolvajokhoz.
VEZÍR: Mutassátok nekem is — viccel a vezír.

Resid tessékeli Bilált. A vezír kegyesen megsimogatja a szárnyast, amely kissé nyugtalan, de nem kukorékol.

VEZÍR: No, hadzsi, mit mond a kakri?
RESID: A kakri azt mondja, fényességes uram, hogy kemény a kezed, félelmes a te vitézséged, de a tadzsik kereskedő rablóiról semmit sem tudsz.
VEZÍR: Hát persze! Itt sem voltam még akkor.

Bilál és társa bemennek a sátorba. A karaván basi megkérdi Residet.

BASI: Egyenként, de egymás után?

Resid bólint.

BASI: Na, emberek! Látjátok, hogy a fényességes vezír is megsimogatta, magam is megsimogattam a kakast, nincs kivétel. Egymás után!

Mikor a férfiak mind megfordultak már a sátorban, s a kakas nem kukorékolt, s a vezír neheztelőn és gyanakodva méregeti Residet, megkérdezi valaki:

EGY ASSZONY: Asszonyok és gyermekek is jöhetnek?
VEZÍR: Vagy csütörtököt mondott a kakasod, vagy nincs táborunkban a tolvaj!
RESID: Várjál, Uram! Parancsold sorra embereidet, hadd nézzek a szemükbe.

Elég a karaván basi intése, sorba szerveződnek a férfiak.

RESID: Most pedig — emeli fel áldólag vagy átkozólag kezeit Resid — odalépek mindenkihez, s emelje felém a kezét mindenki, nézzen a szemembe, hadd olvassak gondolataiban.

Resid azonban nem a szemeket fürkészi, inkább csak a tenyereket. A simogató jobb keze mindnek kormos. Egyedül az afgán keze tiszta. Nem is nagyon csodálkozik Resid, s alig észrevehető, hogy egy pillanattal tovább időz Muhammednél, mint a többiek előtt.

Muhammed fenyegető pillantása is bizonyíték, de Resid számára a felmutatott, világító jobb tenyér hirdeti: az afgán nem merte megérinteni a kakast.

Resid színpadias mozdulatokkal kezét magasba emelve, majd mélyre csüggesztve áll meg a vezír trónusa előtt, s szónoklata egy pillanatában térdre is veti magát.

RESID: Fényes úr! Megtaláltam a tolvajt. A kakas beszélt nekem. De mostan még, amíg a kincseket vissza nem származtatta, nevét megmondani nem

merem. Arra kérlek, fogadj ma éjszakára jurtádba engemet, hogy orgyilkos kezek áldozatává ne essem, s fogadd hajlékodba a megkárosított tadzsik kereskedőt is, míg a tolvaj vissza nem helyezi a kincseket — titokban oda, ahonnan elemelte volt őket.

VEZÍR: Nem értelek, hadzsi, miért nem most mondod meg a tolvaj nevét. Mért csak holnap reggel?

RESID: Holnap reggel? Rosszul hallottad! Ha most kimondanám a nevét, nem hinnétek nekem. S bizonyítani sem tudnám, mert a kincsét valahol rejtve tartja. Ha van reménye, hogy neve titokban maradhat, ennek a reménynek két útja van: vagy engem megöl, vagy visszateszi a pénzt, s én hallgatok. S én hallgatni fogok, mert élni akarok!

Másnap reggel a vezír sátra előtt a fél karaván ott lebzsel, amikor a tadzsik kereskedő hazaindul, s hazatér saját sátrába, s nyitja a ládikáit, melyekben hiánytalanul megleli minden elrablott kincsét.

Residet hiába keresik. Egyedül ő nincs ott a csodateljesülésnél.

BASI: Ügyes ember ez a hadzsi.

VEZÍR: Varázsló, vagy ő maga a tolvaj — csóválja a fejét a vezír.

BILÁL: Itt ellentmondás van szavadban, fényességes úr — mondja Bilál. Ha ő maga volna a tolvaj, mért akart volna sátradban aludni? S miért törekedett volna visszaadni barátodnak, amit olyan ügyesen elcsent?

VEZÍR: Eszerint varázsló!

BILÁL: Nem uram. (És a vezír füléhez hajolva súg.)

A vezír felkacag. Tenyerét nézi.

BILÁL: Mikor te megsimogattad, uram, akkor még nem kormoztuk be a hátát.

De Muhammed is fújja a magáét:

MUHAMMED: Varázsló, uram! S annál veszedelmesebb kém.

A vezír csak nevet.

Hüsszejn sátrában. Törökülésben. Méternyi távolságra egymástól. Gyógyító és betege.

RESID: Hogy nevezik azt, amit a lábadon viselsz?

Az asszony előrenyújtja fél lábát.

HAJDGUL: Csaruk.

RESID: Saru — jegyzi Resid.

HAJDGUL: Kérdezz!

RESID: Ami a nyakadban van?

Gyöngysorát érinti az asszony.

HAJDGUL: Ez? Junzi.

RESID: Gyöngy. Talán.

HAJDGUL: Kérdezz, hadzsi!

RESID: Ahol tegnap megláttalak, az a magas zöld?

HAJDGUL: Saz.

RESID: Sás!

És látják egymást ott a tóban. Vízben. Resid viruló leánynak Hajdgult, mögötte magyar sást, buzogányokkal. A nő turbánban, teljes öltözettel emlékezi vízben a férfit.

HAJDGUL: Sáás. Hüsszejn megparancsolta, tilos hajnalban fürödni.
RESID: És ami a sás közül a vízbe ugrik? Béka?
HAJDGUL: Az buka. Ha beszélni akarok veled, együtt kell áldásodért mennem a betegekkel?
RESID: És máskor? Nem fürödhetsz máskor?
HAJDGUL: Asszonynak máskor nem szabad.
PERZSA: Megbocsáss, hadzsi, hogy itt zavarunk áldásos tevékenységed közben.

A perzsa koldushad, félkoldushad, az elrablott fiú rokonai.

Hajdgul látja őket. Resid nagyon jól hallja és tudja, kik érkeztek meglepetésszerűen és tapintatlanul. Nem fordul hátra.

RESID: Ismered ezt a szót: „kígyó"?
HAJDGUL: Ismerem hát. Egy a lábamra tekerődött, mikor legutóbb fürödtem.
RESID: Nem az a veszedelmes, amely a vízben bokádon gyűrűz.
HAJDGUL: Tudom, hadzsi, hanem az, amely a sásban megmar.

S az asszony szemében a perzsák sássá válnak, s lent a földön egy meztelen lábba vipera mar.

Resid meg az áttetsző vízben a siklót igyekszik elhessenteni arról a fehér bokáról.

PERZSA: Benned van minden bizalmunk, hadzsi. A tolvajjal is csodát tettél.
RESID: Az a kígyó veszedelmes, aki bensődben lakik.
HAJDGUL: A kebelemen?
RESID: Az is, de az egy másik.
HAJDGUL: Ilyen sokféle kígyó van?
RESID: Rajtad múlik. Vigyázz. Aki mindennap kígyót eszik, nem talál orvost.
PERZSA: Bölcsességed csodálatos, uram, egyedül te vagy az, ki vissza tudod hozni vagy hozatni öcsémet, szerencsétlen családja egyetlen maradék férfi magját.

Resid hirtelen rájuk tekint:

RESID: Úgy gondoltad, menjek utána, és szabadítsam ki?
PERZSA: Úgy, kegyelmes hadzsi. Sajnos, szamarat nem tudunk szerezni alád.
RESID: Azt akarod, hogy meggyilkoljanak?
PERZSA: Azt nem akarom, hadzsi.

Árnyék áll meg fölöttük. Hüsszejn.

HÜSSZEJN: Úgy látom, az én feleségem visszanyerte az ő arcát. Köszönöm, hadzsi! Ti pedig takarodjatok!

Egy kicsit Residnek is szól ez. Ért is a szóból. Ő azonban lassan, méltósággal tápászkodik. Míg köntösét igazítja:

HAJDGUL: Hüsszejn! Hadzsi Resid szeretné megtekinteni a türkmén szőnyegkészítés művészetét. Jutalmul, hogy visszaadta arcomat, szerezhetnél alája egy hátas szamarat, gyalog túlságosan sok időt kellene elvesztegetnie.

A két férfi arca. Két csodálkozás.

RESID: Adj szamarat alám, hogy szőnyegszövést láthassak.

Hüsszejn tapsol. A következő pillanatban Residet egy nagy fülű szamár zötyögteti a sivatagban.

SZAMARAGOLÓ ESZMÉK

Gyötrelmében néha úgy látja magát az ember, mintha moziban, csak be kell humnia szemét: amint sivatagban üget, egyszer távolodó saját kisebbedő hátát szemléli, majd szembe találkozva saját szenvedő igyekezetével, közeledő, növekvő önarcképére várakozik, amíg meg nem unja, s kinyitja szemét.

S akkor a leggyötrelmesebb: ülepe alatt a zötyögő szamár, talpát a homok perzseli s égeti, s fel-felemelt, előredobott tekintetét is. S ami a pokol maga: fején, turbánján cipelni az izzó napot, az árnyéktalan, minden teret betöltő ragyogást: a tüzet.

RESID I.: Milyen őrültség, hogy engedelmeskedem egy erkölcsi parancsnak, amit semmilyen földi, világi, polgári törvények szerint nem kell teljesítenem.

RESID II.: A szőnyeg és a szőnyegszövés a nomád élet része. És a nomád vagy félnomád magyarok... hajdan...

RESID I.: Hajdan! Énrám a szőnyegszövés mögül most les a halál.

RESID II.: Nagy szavak! Az ember élete mindenütt gyötrelmes.

RESID I.: De nem mindig. Nem percről percre. Ki tudja, milyen távol szövik azt a szőnyeget.

RESID II.: Itt senki sem él igazán kényelmesen. Talán az emírek vagy a kánok. Talán még ők sem.

RESID I.: Kényelem! Ha tudnám, szomjam hol olthatom, s fejem hol hajtom pihenőre!

Még az utcán sétáló emberben is kettéválnak olykor az ellentétek. De a sivatag közepén az őrjítő nap tüzes serpenyője alatt az egyik Resid megadással viseli a szikkasztó hőséget, félájultan is viseli turbánját. A másik Resid zakóban bukkan elő egy-egy pillanatra, hajadonfőtt, képzeletbeli kalapjával próbálja legyezni a halántékán kétfelől lecsorgó verejtékét.

Elmeszárító, gondolatpároló idő, még mozdulatlanul, állva, ülve vagy fekve is (ha volna árnyék, ahová húzódhatna az ember — sóvárgott mozdulatlanságba.)

A szamaragolás lépésenként rázza ki a lelket s rántja vissza. Ha fejedet érzed lelked gócának, egy ujjnyi vékony velő-zsinór-kötelékén felszökken s előrebukik fejed minden emelkedő lépéssel, hogy a következő — kissé mindig ereszkedő patacsuklással visszaránduljon a zsineg s vele együtt ránduljon előrelökött lüktető koponyád.

A szamárnak négy lába van, s a gyalogjáró ember beidegzett várakozásához képest az út zaklatása kétszeres.

JENŐ: Ne menj a turkománok közé! Európai még nem jött vissza tőlük.

LACI: Ördögi meleg nap volt! Végre egy kis hűvös.

RESID: A nyelvüket, a szokásaikat! Amerre a magyarok járhattak!

JENŐ: És ha megtalálod őket?

RESID: Kiket?

LACI: Mondom én, hogy valakinek kémkedel, cimbora.
JENŐ: Kiket, kiket!
RESID: Nem lehet megtalálni az ősöket! Csak a szomszédok leszármazottait.
JENŐ: Lehet, hogy a szomszédok is egy kicsit ősök!
RESID: Lehet.
LACI: Jobban tennéd, ha csempésznél! Hasist! Így? Kinek van haszna belőled?
RESID: A tudománynak!
LACI: Biztos?
RESID: Talán.

Az európai kabátos Resid homlokát törli. Resid II., de a sivatag nincs körülötte. Valakinek felel, valakinek vizsgázik, valaki előtt helyet kell állnia.
RESID:

Szeretem én langy május reggelen
A permet-esőt, mely gyéren aláhull,
Csillámfonálkint, a dörgéstelen,
Napszűrte felhők tiszta fátyolárul,
Midőn a tájnak élénk zöldje lenn,
A szőke fényű légből visszahárul
És sárgászölddé lesznek a sugárok,
Melyekben a kelő nap átszivárog.

Zengő, szelíd férfihang felel:
— Ön birtokában van minden eszköznek, mellyel célját elérheti.

RESID: Mindenki, barát és ellenség kémkedéssel vádol, mély tisztelettel kérem, bízzon meg engemet az Akadémia valamely kémfeladattal, hogy hazámon segíthessek!

— Ó — lepődik meg s nyúlik a csodálkozás kacagásba —, ó! Drága fiatal barátom, a mi hazánkon már semmiféle kémkedés nem segíthet.

RESID: Vessünk el minden reményt?
— Nem, dehogy! Hiszen ön is azért szállt hajóra, mert remél!
VISSZHANG: Remél... remél... remél.
RESID: — De senki nem kísért ki, senki sem búcsúztatott.
— Ön nagyon, nagyon fiatal még, ha a kezdetnél sem képes elviselni a magányt!

JENŐ: Kinek használsz, ha mégis rokonokra találsz? Hiszen semmi gyakorlati hasznot nem várhatsz!
DOKTOR: Fogadja el tőlem valamelyik nőt, földi. Hiszen natürlich, földiek vagyunk, mi a kis Európából. *(Tapsol.)* Tessék, válasszon, ma ön is a vendégem.

Öt-hat nőt parancsolnak elő sorban a tapsok, de amikor fátylát leveti, mind Hajdgul arcát viseli. Sőt a ruhája alatt is mindenik az ő mezítelenségét mutatja.

DOKTOR: No! Tessék! Ez a legjobb anyag, amit ma ebben a fészekben fel lehet hajtani! Csak azt ne mondja, hogy ellensége a nőknek.
RESID: Nem tudok választani. Mind egyformán tetszik.
DOKTOR: Maga nagy kujon, hadzsi. Nem lesz sok egy éccakára?

RESID: Én mindbe, hogy is mondjam, hogy is mondjam, ... én valamennyibe...
JENŐ: Legalább ebből a finom sültből még!
LACI: Magyar ember előtte is, alatta is, utána is iszik!
RESID: Én valamennyibe...

Hajdgul felé indul, kezét előreterjeszti, hogy minél előbb tapinthassa is. De akármennyire igyekszik, karnyújtásnyi közelbe nem tud jutni az egymást kacéran váltogató Hajdgulok egyikéhez sem.

Ekkor egyik Hajdgul, a legszelídebb, a legvalószínűbb jelt ad, szívesen meghallgatja a hevülő Residet.

HAJDGUL: Miért?
RESID: Ezelőtt négyszáz évvel volt nekünk messze egy királyunk, Mátyás nevű, az követeket küldött a perzsa fejedelemhez, titkos utasítással, hogy az ázsiai magyarokat, jugorokat bírja rá az áttelepedésre. Kunokat is említ.
HAJDGUL: Ezt a népet már nem találod meg. És minek akarod áttelepíteni őket. Ott jobb soruk lesz?
RESID: Jobb? Nem tudom!
HAJDGUL: Maradj itt!
RESID: Veled?

Szamárháton, turbánosan, maga elé tartott kézzel, szeme félig behumva.

RESID: Csak egy kortyot, egy kortyot!

Délibáb, forrással, kúttal, vályúval.

Resid sarkallná, hajtaná tovább a makacs szamarat, de az csak a látomás felé üget.

RESID: Délibáb, te szamár, ne térj le az útról!

Ám a szamár nyakas, nem hallgat az emberre, s egyszer csak ott áll a vályú előtt, és szürcsölni próbál, de a vályú üres. Üres a vödör is, kútkávára vetve, s a hozzá tartozó keshedt loboncos, vastag kötél messze kígyózik a homokon. Próbálkozik a merítéssel Resid, de a vödör olyan hatalmas, nem emberi erő számára szolgál.

Egyetlen ember semmiképpen nem bírna vele. Valahonnan töpörödött agg férfiú kerül elő. Megnyugtatja Residet és kioktatja: a vödört majd meg kell löknie, ha ő int. S viszi a szamarat — a sivatagba, a kötélkígyó végéhez, ott a hámot a szamárra veti, s megadja a jelet. A vödör, amint a csigán gördül lefelé, húzni kezdi a fülest.

Resid a kút feneketlen sötétjét lesi, s fél szemmel közeledő szamarát.

Csobban a vödör, s ott a káva mellett, az emelőcsigára feszült állal, állán a vödör kötelékével a szamár.

— Vezesd vissza állatodat — inti a töpörödött agg Residet. S engedelmeskedni kell, s lépésről lépésre jön, emelkedik felfelé a hatalmas teli edény, s a szamár és Resid egyre távolodik.

Éles vén kiáltás. Mire visszaérnek, a vödör vizét tömlőjébe rejtette a vén. Kupányit hagyott csupán a vándornak, s néhány kortyot a szamár ínyének.

— A mohóság öl! — kiált messziről.

(A második részt decemberi számunkban közöljük.)